

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար ետքը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

137346
ՀՐ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Հ. Ս. Խ. Հ.

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ

(1928/29—1932/33 թ. թ.)

ՀՆԳԱՄՅԱ ՊԼԱՆԸ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ—1930

1852

ՀՐ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

338.1 (47)

U

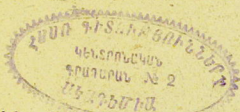
Հ. Ս. Խ. Հ.

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ

(1928/29 – 1932/33 Բ. Բ.)

ՀՆԳԱՄՅԱ ՊԼԱՆԸ

~~10073~~
A T
3835

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

Ե Մ Ր Ե Հ. Ա. Ն - 1930

Հրատ. № 1228

Գրատ. № 4029 (բ.) Պատ. № 257. Տիրած 3000

Պետհրատի 2-րդ տպարանն Յերևանում

ԳՅՈՒՂԱՏՆՑԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԻՆՉԵՎ 1928 Թ.

1. ՆԱԽԱՊԱՏԵՐԱԶՄՅԱՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ՀԵՏԱ-
ԳԱ ԱՆԿՈՒՄԸ

Դյուզաստնտեսութիւնը Հայաստանում հան-
դիսացել է և մինչև այժմ էլ հանդիսանում է
ժողովրդական անատեսութեան գլխավոր ճյուղը,
քանի վոր նա ըստ արժեքի Յսնգամ ավելի ար-
տադրանք է տալիս, քան արդյունաբերութիւ-
նը: ՅեՎ այդ հասկանալի չէ:

Ծարական ինքնակալութեան գաղութային
քաղաքականութեամբ Հայաստանի պէս մի ծայ-
րագավառում խոշոր արդյունաբերութիւն չպի-
տի ստեղծվեր: Թույլ զարգացած քաղաքային
կյանքը, առևտրական կապերի բացակայութիւ-
նը և տնտեսութեան այլ ճյուղերն իրենց հե-
տամնացութեամբ նույնպէս սղխատանքի գործա-
դրութեան լացն ասպարեզ չեղին: Բնական է ու-
րեմն, վոր բնակչութեան ճնշող մեծամասնու-
թիւնը (90% -ից ավելին) ապրուստ հայթայթե-
լու համար պիտք է դիմեր գյուղատնտեսու-
թեանը:

Հեռու դանվելով խոշոր շուկաներից ու
 դուրկ հաղորդակցութեան հարմար ճանապարհ-
 ներից, այն ել Հայաստանի սեղազրական բարդ
 պայմաններում, գյուղացիութեանը սահմանա-
 փակվում եր գյուղատնտեսութեան միայն այն
 ճյուղերով, վորոնք բավարարում ելին նրա ան-
 միջական սպասարկան կարիքները: Ձրադրում
 ելին գերազանցապես հացաբույսերի մշակու-
 թեամբ ու եքստենսիվ անասնապահութեամբ:

Միայն ներկա դարու սկզբից, յերբ կառույ-
 վեց Թիֆլիս—Ջուլֆա յերկաթուղագիծը, միջա-
 նի գլխավոր ուղղութեաններով խճուղիներ անց-
 կացրին. հաղորդակցութեանը հեշտացավ և գյու-
 ղատնտեսական արտադրութեան մեջ զգալի բե-
 կում առաջ յեկավ:

Մի կողմից հնարավոր է դառնում վորոշ
 չափով ներգրավել Հայաստանի գյուղատնտե-
 սութեան արտադրանքն ապրանքային շրջանա-
 ռութեան մեջ, իսկ մյուս կողմից մատչելի լին
 դառնում մոտակա և հեռավոր շուկաները—Թիֆ-
 լիսի սպասարկան շուկան, Թուսաստանի շու-
 կան և մասնավորապէս տեքստիլ արդյունաբե-
 րութեանը:

Այդ կարևոր սլատճառների գրդմամբ Հա-
 յաստանում սկսում են զարգանալ բամբակագոր-
 ծութեանը, խաղողաբուծութեանը: Գինեգործու-

Թշուհը և Թիֆլիսի շուկայի մոտակա շրջանի՝
 Լոռու անասնապահութիւնը: Հեշտանում և Ռու-
 սաստանից գործարանային ապրանքների և հա-
 ցի ներմուծումը, իսկ Հայաստանից՝ բամբակի,
 գինեմթերքների, անասունների, ձվի, կարտո-
 ֆիլի և այլ մթերքների արտահանումը: Այդպի-
 սով, հաստատվում և կանոնավոր ապրանքափո-
 խանակութիւն, վորը մեծապէս նպաստում և
 գյուղատնտեսութեան զարգացմանը:

Մակաչն լոկ շուկայի տարերքը չեր կարող
 վճռական դեր խաղալ գյուղատնտեսութեան հա-
 բատե աճման ու զարգացման համար, իսկ ներ-
 քին տեխնիկա-տնտեսական բազայի ուժեղաց-
 ման և ամրացման խնդիրների վրա անհրաժեշտ
 ուշադրութիւն չեր դարձվում:

Յեւ վ դեռ համաշխարհային պատերազմից
 միջանի տարի առաջ սկսում և նկատվել գյուղ-
 դատնտեսութեան զարգացման թափի դանդա-
 դում: Հողասակավութիւնն ավելի սուր բնույթ
 և ստանում. վոռոգման սահմանափակ միջոցնե-
 րը արդեն վորոշակի կերպով զգալ են տալիս
 բամբակի ցանքսերի ու խաղողի այգիների հե-
 տագա ընդարձակման դժվարութիւններն առանց
 հիմնական ջրաշինարարական-մեքիտրատիվ աշ-
 խատանքների. անասունների աճումը խոչընդու-
 ների չե հանդիպում կերի սակավութեան և ա-

բռնների անկանոն ոգտագործելու հետևանքով:

Այդ բոլոր պահանջների հանգեւ պետական վոչ մի կազմակերպված ու շատ թե քիչ ծավալուն տեխնիկական ու մասսայական ագրոկուլտուր աշխատանք չէր կատարվում. տնտեսավարութեան ձևերի կատարելագործման և ընդհանրապես գյուղատնտեսութեան հետագա զարգացման համար նպաստավոր պայմաններ ստեղծելու ուղղութեամբ:

Նախապատերազմյան վերջին հնգամյակում ցանքսերի տարածութունը Հայաստանի ներկա սահմաններում հասնում էր (միջին հաշվով) 343,7 հազար հեկտարի, վորի մեջ ամենամեծ տեղը գրավում էին հացարույտերը՝ 306,6 հազ. հեկտ., կամ ընդհանուրի 89,3⁰/₀-ը: Տեխնիկական կուլտուրաներից ամենատարածվածը — բամբակաչանքսը բռնում էր 15,3 հազ. հեկտ. կամ 4,5⁰/₀: Խաղողի այգիների տարածութունը կազմում էր 10,6 հազ. հեկտ.: Անասունների թիվը պատերազմից առաջ հասնում էր՝ խոշոր լեզլուրավորներինը 893,0 հազ. գլխի, խոկ մանր լեզլուրավորներինը՝ 1,564,6 հազ. գլխի:

Յեթե դիմենք գյուղատնտեսութեան ընդհանուր արտադրանքի արժեքի կազմվածքին, ապա կանանենք հետևյալ պատկերը:

Ընդհանուր արտադրանքի արժեքը կազմում

եր 48,8 միլիոն նախապատերազմյան ուուրլի, վորից բուսարուծության արտադրանքը 32,3 միլիոն ոուր. կամ ամբողջի 66,1⁰/₀, իսկ սրանից մասնավորապես հացաբույսերինը 16,9 միլիոն ոուրլի (31,6⁰/₀), բամբակինը՝ 3,2 միլ. ոուրլի (6,4⁰/₀), խաղողինը՝ 4,4 միլ. ոուր. (9,0 տոկոս), կենդան արուծության արտադրանքը՝ 16,5 միլ. ոուրլի (33,8 տոկ.), վորից մասնավորապես անասնապահությանը 14,9 միլ. ոուր. (30,6 տոկոս):

Հենց թուուցիկ կերպով ծանոթանալով այս թվերին, կարելի չե հանգել այն հիմնական չեզրակացությանը, վոր նույնիսկ նախապատերազմյան «ամենածաղկյալ» վիճակում մեր գյուղատնտեսության սպառողա-պարենային բնույթը չափազանց ընդգծված եր. այդ կարելի չե տեսնել հացաբույսերի և անասնապահության (վորն իր գերակշռող մասով դեռ պահպանում եր բնամթերային թեքումը) քացառիկ տեսակարար կշռից (ամբողջ արտադրանքի 65,2 տոկոսը կամ $\frac{2}{3}$ մասը):

*
* *

Բոլորին հայանի չե, թե անուհետե համաշխարհային իմպերիալիստական պատերազմը (1914—17 թ.թ.) ու հետագայի ազգասիրչյան

կոփմները Հայաստանում (1918—20 թ.թ.) ինչպիսի կործանիչ հարված հասցրին լեռկերի ամբողջ տնտեսութանն ու այդ թվում վոչ պակաս չափով և գյուղատնտեսութանը:

Դաշնակցականների ապիկար քաղաքականութան հետևանքով ամբողջ լեռկիրը 1918 թ. Վից վերածված էր ռազմադաշտի: Պատերազմի ու ազգամիջյան կոփմների հրդեհն ողակել էր վոչ միայն արտաքին՝ Թյուրքիայի, Վրաստանի և Ազրբեջանի սահմանները, վորոնք հետզհետ սղմվում էին, այլ այդ հրդեհը կատաղությամբ բորբոքվում էր նաև լեռկերի ներսում գրեթե ամենուրեք՝ Չանդիրասարի, Վեդիրասարի, լեռնամասի և այլ շրջաններում: Հրի, սրի ու թալանի ելին մատնված բնակչութունն ու նրա ունեցվածքը:

Համատարած ավերումների հետևանքները պատկերացնելու համար բավական է հիշատակել, վոր 1919 թ.վի տեղեկութուններով ցանքսերի ընդհանուր տարածությունը կրճատվել էր ավելի քան 70 տոկոսով. մասնավորապես բամբակացանքան իսպառ վերացավ, իսկ խաղողի այգիների՝ ավերածություններից «փրկված» մասը ցրտահարության ու անմշակ միայու պատճառով բերքից միանգամայն ընկավ: Չպետք է մոռանալ նաև, վոր ռազմական իրադարձություն-

ների կործանարար ալիքը բացառիկ ուժգնութեամբ անցավ Արարատյան ու Շիրակի դաշտերի վրայով, հիմնահատակ անելով գլուղատնտեսութեան տուփել կուլտուրական հատվածը:

Կոիվների ընթացքում իր յերիտասարդ տարրի գդալի մասը կորցնելուց հետո՝ գաղթված, լքված, հլուծված ու սովատանջ գլուղացիութիւնը բացարձակապէս անապահով վիճակում լինելով, ինարկե չեր կարող տնտեսութիւնն վարել, մանավանդ, վոր արհավիրքների շարանները շարունակվում ելին ու կենդանի ուժի մնացած աշխատունակ մասն ել գտնվում եր դաշնակցական կառավարութեան բանակում:

Մյուս կողմից, միանգամայն քայքայվել եր գլուղատնտեսութեան հիմնական արտադրական ֆոնդը. գաղթերի հետևանքով յերեսի վրա թողնելված հողերը խոսպանացել ելին, վոռոգման ցանցը փչացել, շինութիւններն ավերվել, ինվենտարը մաշվել ու վոչնչացել և բանոյ անասունների թիվը խիստ կրճատվել եր:

Վերջապէս, կտրված լինելով արտաքին աշխարհի տնտեսական կյանքից, գլուղացիութիւնը մտահոգված եր միայն իր Ֆիզիկական գոյութեան պահպանութեամբ:

Այդպիսով Հայաստանի գլուղատնտեսութիւնը 1919—20 թ.թ. հասավ իր կատարյալ անկման գագաթնակետին:

2. «ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ՇՐՋԱՆԸ»

Հայաստանի խորհրդայնացումով ու խաղաղության հաստատմամբ վերջ ե տրվում չերկրի տնտեսութեան անկմանը, անհրաժեշտ պայմաններ են ստեղծվում գյուղացիութեան համար գյուղատնտեսութեան վերականգնման աշխատանքներին ձեռնամուխ լինելու:

Սկզբնական շրջանում խորհրդային իշխանութեան հերթական խնդիրներից ամենակարեւորն եր ծայր աստիճան քայքայված տնտեսութեան վերականգնումը, լորի համար գլխավոր շափանիչն առայժմ պիտի ծառայեր նախապատերազմյան արտադրութեան մակարդակը:

Հենց 1921 թվից կազմակերպվում են անհրաժեշտ ձեռնարկումները՝ սերմացվի, լծկանների մատակարարումը, վոռոգման ցանցի կարգավորումը, գաղթած ու տեղահանված գյուղացիութեան տեղավորումը և այլն: Վերացվում ե ողակումն ու վերահաստատվում են տնտեսական կապերն Անդրկովկասի հարևան և Ռուսաստանի խորհրդային հանրապետութիւնների հետ:

Գյուղատնտեսութիւնը հետզհետե սկսում ե նորից իր առաջընթաց շարժումը և արագորեն վերականգնելով, 1928 թվին ընդհանուր առմամբ հասնում ե նախապատերազմյան մակարդակին:

Այդ ժամանակաշրջանը՝ գյուղատնտեսութեան վերելքի պիտավոր նշաններով ու արտադրութեան չափի համեմատականութեան սկզբունքով մենք անվանում ենք «վերականգնման» շրջան: Բայց, ինչպես ստորև կտեսնենք, վերոհիշյալ պայմանական տերմինի բառացի ու անվերապահ ըմբռնումը խիստ սխալ կլիներ:

Դառնալով վերականգնման պիտավոր ցուցանիշերին, մենք կստանանք հետևյալ պատկերը.

Պատերազ- 1928 թը Վերակ.
մից առաջ վին տակոս

1. Ցանքսերի ընդհ.			
տար. (հազ. հեկտ.)	343,7	335,0	97,5
2. Խաղողի այգ. տարած. (հազ. հեկտ.)	10,6	10,3	97,2
3. Անաս. քան. (հազ. գլ.)			
ա) խոշ. յեղջյուրավ.	893,0	898,4	100,7
բ) մանր յեղջյուր.	1,564,6	1,776,8	113,4
4. Ընդհ. արտ. արժ.			
(միլ. նախապ. ո.)	48,3	50,1	102,6
Վորից ա) բուսաբուծ.	32,3	33,3	103,3
բ) կենդանաբուծ.	16,5	16,8	101,4

Ուրեմն ցանքսերի ընդհանուր տարածութունը 1928 թվին պակաս է յեղել նախապատերազմյանից միայն 2,5⁰/₀ ու (1929 թվին ար-

դեն անցել է մոտ 5%-ով), անասունների քանակը գերազանցում է: Նախապատերազմյանից ալելի յե նաև ընդհանուր արտադրանքի արժեքը, (իհարկե միևնույն նախապատերազմյան գներով համեմատած): Ահա թե ինչու յենք ասում վոր գյուղատնտեսության վերականգնումը 1928 թվին ընդհանուր առմամբ ավարտած ենք համարում:

Յեթե մանրամասնութունների մեջ խորանանք՝ վերականգնման ընթացքում ել կհանդիպենք վորոշ շեղումների այս կամ այն կողմից: Որինակ՝ տեխնիկական կուլտուրաները (բամբակ, ձխախոտ, կոսվնատ և այլ ձիթարույտերը) թե ցանքսի տարածությամբ ու թե արտադրանքով դեռ 1925 թվին անցել ելին նախապատերազմյանից 10%-ով, բայց հացահատիկի բերքի սակավության պատճառով մասամբ տեղի տվին վերջիններին (բացի ձխախոտից): Այգեգործութունն ըստ բերքի դեռ հետե մնում նախապատերազմյանից՝ նորից ցրտահարման յենթարկվլով 1925 թվին, մյուս կողմից ել այս ճյուղի վերականգնման համար բավական տևական ժամանակ է հարկավոր: Կարող էի յիցանքսը խոշորապես ընդարձակվել է և ներկայումս հասնում է նախապատերազմյան տարածության կրկնապատիկին: Զգալի չափով դեռևս նվազ է ձիերի քանակը:

Այնուամենայնիվ, ընդհանուր արդյունքները ցույց են տալիս, վոր գյուղատնտեսությունն անվերադարձ կերպով նվաճել է նախապատերազմյան օրասադրական դիրքերը:

Մրանով հանդերձ անհրաժեշտ է պարզապես ըմբռնել, վոր այս ժամանակաշրջանում մեր գյուղատնտեսության տնցած ուղին չի յեղել լոկ վերականգնման ճանապարհ: Խորհրդային իշխանության համար նախապատերազմյան վիճակը վորպես ինքնանպատակ յերբեք ծառայել չէր կարող: Նոր կյանք կառուցելու համար կոչված հաղթական պրոլետարիատը Հոկտեմբերյան մեծ հեղափոխությամբ հիմնովին խորտակելով հին կարգերն ու տնտեսավարության սխտեմը, չէր կարող նորից նույն ճանապարհով ընթանալ: Յեւ քանակական վերելքին զուգընթաց, վերականգնման շրջանի առաջին իսկ որից առաջագրված ելին մի շարք այլ խնդիրներ, վորոնք իմի առած պիտի նախապատրաստեյին գյուղատնտեսության ազրոտեխնիկական, կուլտուրական և սոցիալ-տնտեսական վերակառուցման գործը:

Դեռ 1922 թվից սկսում է նախնական հողաշինարարությունը. հիմնովին վերացվում է կալվածատիրական հողատիրությունը, կատարվում է հողահավասարեցում, և հողագուրկ գաղթականության հոծ բազմությունը մեծամասնու-

Թյամբ տեղավորվում ու բավարարվում ե հոգով:

Ձեռնարկվում և ավարտվում են մի շարք շրաշինարարական համեմատաբար խոշոր ուղիատանքներ (նոր կառուցումներ՝ Մամբրի, ՆՇախածնի, Շիրակի ջրանցքները): Լրացվում են արտադրական հիմնական ֆոնդերը:

Ազրոկուլտուր աշխատանքների ասպարիզում պատերազմից առաջ ու ել ավելի նրա ընթացքում մեր գյուղատնտեսութունը միանգամայն չիրեսի վրա չեթողնված: Հատ ու կենսագյուղատնտեսներից բացի (ներանց թիվը տասից չեք անցնում), գյուղատնտեսութունը գրեթե ուրիշ վոչ մի ոգնութուն չեք ստանում: Հիմնը վելով ու տարեց տարի արագորեն ընդարձակվելով ու խտանալով ազրոկուլտուր և փորձացուցադրական հիմնարկութունների տեղական ցանցն ու անձնակազմը արդեն 1927 թվին արտահայտվում են հեռույալ թվերով՝ գյուղգործիչների ու մեքենաների վարձակետեր 39, սերմագտման գումակներ 26, բեղմնավորման կայաններ 23, ցուցադրական հողամասեր 502, ողերևութարանական կայաններ 38, գավառ. և շրջ. ագրոնոմներ 45, հրահանգիչներ 18 և այլն: Դեռ չենք խոսում կենտրոնական (հանրապետական) գիտական հիմնարկների և բարձր վորակի անձնակազմի, համալսարանի գյուղատնտեսական

Ֆակուլտետի ու մասնագիտական դպրոցների ցանցի մասին:

Կազմակերպվում ու աճում է գյուղատնտեսական կոոպերացիայի սխառեմը, վորը 1928 թվի սկզբին ընդգրկում եր 49,6 հազար գյուղացիական տնտեսութուններ. դրանցից 28,6 հազարը գյուղավարկային ու ֆնացած 21 հազար տնտեսութունները մասնագիտական և այլ ընկերութուններ եյին: Մասսայական կոոպերացմանը զուգընթաց հիմնվում են միջանի խորհրդային տնտեսութուններ և կազմակերպվում են առաջին կոմմունաներն ու կոլեկտիվ տնտեսութունները, վորոնցով սաղմնավորվում է գյուղատնտեսության ապագայի կարևորագույն հատվածը՝ սոցիալիստական սեկտորը:

Այսպես, 1928 թ. գոյութուն ունեյին 5 խորհրդային տնտեսութուններ միայն՝ գյուղաըրեստի դժով և 96 կոլեկտիվ տնտեսութուններ, վորոնք ընդգրկում եյին 2253 գյուղացիական տնտեսութուններ:

Գյուղատնտեսության ինդուստրացման ու մեքենայացման ձեռնարկումները, վորոնք առաջիկայում մեր անելիքների կենտրոնական տեղն են բռնելու, նույնպես ծնունդ են առել նախորդ հնգամյակում՝ պանրագործարանների և միշարք այլ ձեռնարկութունների կառուցումով, տրակ-

տորների (200-ից ավելի) ու մեքենաների ներածուժով և այլն:

Յեւ վերականգնման շրջանն ավարտելու պահին, յեթե մեր գյուղատնտեսությունը հասավ նախապատերազմյան արտադրական մակարդակին, ապա իր կազմակերպութեամբ, կառուցվածքով ու ելուժամբ նա արդեն բոլորովին այլ պատկեր էր ներկայացնում. մի պատկեր, վորն ըստ բովանդակութեան միանգամայն անհամեմատելի չէ դարձնում գյուղատնտեսութեան ներկայի վիճակը նախապատերազմյանի հետ:

Ահա թե ինչու նախորդ հնգամյակում ապրած շրջանի «վերականգնման» բնույթն ունի միմիայն հարաբերական ու պայմանական իմաստ: Թերևս այդ ժամանակաշրջանի նշանակությունն ավելի մեծ է ստեղծագործական աշխատանքի այն բուն թափով, վորն անհրաժեշտ նախադրյալներ ու հնարավորություններ է նախապատրաստել՝ գյուղատնտեսութեան սոցիալիստական վերակառուցումը լայնատարած ճակատով սկսելու համար:

II. ԳՅՈՒՂԱՏՆՑԵՍՈՒԹՅԱՆ 1928/29 — 32/33
ԹՎԵՐԻ ԶՆԳԱՄՅԱ ԶԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

1927
A 3835
T

I. ՇՆԳԱՄՅԱ ՊԼԱՆԻ ՇԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԸ

Հայաստանի հնգամյա պլանի հիմնական խնդիրները բղխում են այն ընդհանուր նպատակադրույթներից, վորոնց վրա կառուցված են ԽՍՀ Միության և Անդրկովկասյան պլանները, սկզբունք ունենալով Խորհրդային Միության ու նրա բաղկացուցիչ մասերի քաղաքական ու տրն տեսական միասնականության գաղափարը:

Ի՞նչ հիմնական դրույթների վրա յե կառուցված հնգամյա պլանը:

Ժամանակակից կենտրոնական խնդիրը՝ յերկրի արտադրական ուժերի զարգացումն է, վորով պայմանավորված է աշխատավորական մասսաների բարեկեցության բարձրացումը: Գաղտնիք չէ, վոր Խորհրդային Միությունը, այդ թրվում նաև Խ. Հայաստանը գտնվում են տնտեսական զարգացման բավական հետամնաց դիրքերում:

Թե մի արտադրական միավորի վրա հաշվենք մի հեկտար ցանքս, մի դուլխ անասուն և

ՀՍՍՐ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ № 2
1928 թ. 27. 17

այլն, և թե շնչահասուլթի վերածենք՝ տնտեսապես առաջավոր յերկրներում միջին յեկամուտը 2—5 անգամ ավելի լքարձր ե, քան մեզնում. այնինչ՝ մեր բնապատմական պայմանները գյուղատնտեսության զարգացման համար նրանցից շատերի համեմատությամբ թերևս ավելի նպաստավոր են: Ուրեմն, այդ պայմաններն ու բնական տվյալները, կամ ինչպես ասում են՝ յերկրի բնական արտադրական ուժերը, ներկա դեպքում գյուղատնտեսության ասպարիզում, մենք պետք ե զարգացնենք:

Յեվ հնգամյա պլանի առաջին խնդիրն ե՝ առավելագույն չափով ոգտագործելով նպաստավոր պայմանները, նախագծել արտադրության այնպիսի տեմպ, վորն ըստ հնարավորին ավելի կարճ ժամանակում մոտեցնի մեզ կապիտալիստական առաջավոր յերկրների արտադրական մակարդակին հասնելու բուն նպատակին:

Սակայն լոկ քանակական նվաճումները մեզ չեն կարող բավարարել: Տնտեսության զարգացման աստիճանի կարևոր հատկանիշերից մեկն ել նրա արտադրանքի ելեմենտների փոխհարաբերությունն ու ապրանքային արտադրության գերակշռող դերն ե: Այս տեսակետից պահանջ ե դրվում հիմնովին վերափոխել գյուղատնտեսության արտադրական կառուցվածքը և ինքնամ-

վո՞րի ընամթերային ձևից անցնել ապրանքային արտադրութեան ավելի բարձր ձևերին. այլ խոսքով ասած, անհրաժեշտ է կատարել արտադրական ուժերի այնպիսի վերադասավորում, վորն առավելագուցն չափով համապատասխանի տրնտեսութեան նպատակահարմար կազմակերպման ժամանակակից պահանջներին:

Յե՛վ ինդուստրացման ու ապրանքայնացման լոգունգը կարմիր թելով անցնում է նաև գյուղատնտեսութեան հնգամյա պլանի միջով: Սա գյուղատնտեսութեան տնտեսական վերակառուցման դրույթն է:

Հնգամյա պլանի մյուս առանցքային դրույթը՝ գյուղատնտեսութեան տեխնիկական բազայի վերակառուցման խնդիրն է: Առանց բարձր տեխնիկայի հնարավոր չէ վ՛չ միայն սոցիալիզմ կառուցել, այլև համենի առաջավոր յերկրների վորակային ու քանակային նվաճումներին: Հնգամյա պլանի նախատեսումներն իրագործելու համար անհրաժեշտ է կատարելագործել և ուժեղացնել գյուղատնտեսութեան գինավորումն ելեկտրիֆիկացիայի ու մեքենայացման միջոցով:

Վերջապես խորհրդային տնտեսավարութեան պայմաններում արտադրական ուժերի զարգացման ու վերադասավորման, տեխնիկատնտեսական վերակառուցման խնդիրները սերտորեն

կապվում ու զուգակցվում են համայն տնտեսութեան սոցիալական վերակազմակերպման պրոբլեմի հետ, առանց վորի տնտեսութեան առաջխաղացումը կկորցնէր իր բովանդակութիւնը, կասկեք ավելին՝ նույնիսկ անհնարին կդառնար սոցիալիզմը կառուցելու դիրեկտիվի իմաստով: Այդ սպարիզում հնգամյա պլանը նախատեսում է գյուղատնտեսութեան մեջ հանրայնացման պրոցեսների ուժեղացումը և սոցիալիստական հատվածի (սեկտորի) ծավալումն ու աճումը:

Այս բոլորն ամփոփելով կարող ենք ասել, վոր գյուղատնտեսութեան հեռանկարի հիմնական դրույթներն են.

- ա) արտադրական ուժերի զարգացումը,
- բ) սոցիալական վերակազմակերպումը,
- գ) տնտեսական կառուցվածքի վերափոխումը.

դ) տեխնիկայի կատարելագործումն ու կուլտուրական մակարդակի բարձրացումը:

Ահա ընդհանուր ձևակերպումով գյուղատնտեսութեան վերակառուցման այն գլխավոր ուղղութիւնները, վորոնք կանխանշված են հնգամյա պլանով:

Այժմ դառնանք հնգամյա պլանի գործնական խնդիրների ու սպասվելիք արդիւնքների

ուսումնասիրութիւնը և տեսնենք, թե ինչպէս են արտացոլվել նրանց մեջ վերոհիշյալ դրույթները

2. ՏԵՐՐԻՏՈՐԻԱՅԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Գյուղատնտեսութիւն զարգացումը գլխավորապէս հենվում է բնապատմական արտադրական ուժերի ոգտագործման վրա, ուժերի, վորոնք բղխում են յերկրի տերրիտորիայի բնույթից, աշխարհագրական դիրքից, կլիմայական, հողալին և այլ պայմաններից:

Կուլտուրական և մանավանդ պլանային տնտեսութիւնը պահանջում է, վորպեսզի այդ ֆակտորներն ուսումնասիրվեն և դիտականորեն, նախամտածված ու նպատակահարմար կերպով հարմարեցվեն մեր ոգտագործութիւն համար: Սրանով առջադրվում է տերրիտորիայի կազմակերպման անհրաժեշտութիւնը. այս տեսլով մենք հասկանում ենք՝ տերրիտորիայի գյուղատնտեսական շրջանացումը, նրա տեխնիկական կազմակերպումը (գլխավորապէս մելորացիան) և տնտեսական կյանքի կազմակերպումն այդ տերրիտորիայի վրա (հողալինարարութիւն, տնտեսութիւնների տեղավորման, տարաբնակեցման և տարածութիւն յուրացման (освоение) միջոցով):

Շրջանացում: Խորհրդային Միութեան տնտեսութեան միասնականութեան հետևանքով ամեն մի տնտեսական շրջանին առաջադրվում են իր բնասպասմական պայմաններին համապատասխանող յուրահատուկ խնդիրներ: Հայաստանում այդ պայմաններն ընդամենը 30 հազ. քառ. կլիում. տարածութեան վրա չափազանց խայտաբղետ ու բարդ են: Սակայն մի շարք բնորոշ տվյալների հիման վրա յերկիրը կարող ենք բաժանել հետևյալ 4 հիմնական շրջանների՝ ա) դաշտավայրային, բ) նախալեռնային, գ) սարահարթային և դ) լեռնային:

Դաշտային շրջանը (որինակ Յերևանի գավառի խոշոր մասը) իր հարթ տեղագրութեամբ շոգ կլիմայով ու հողերի հատկութեամբ շատ հարմար է բարձր տեխնիկական կուլտուրաների ու մասնավորապես բամբակի մշակութեան համար: Նախալեռնային շրջանը (նույն Յերևանի գավառի նշանավոր մասը) վերին աստիճանի նպաստավոր պայմաններ է ներկայացնում ալեգործութեան (պտղատու ծառերի և խաղողի) և ծըխախոտամշակութեան համար: Սարահարթային շրջանի (Սևանի ու Լենինականի գավառների) հարթ մասսիվներն իրենց հողակլիմայական պայմաններով հարմար են հացահատիկ-կարտոֆիլային տնտեսութեան զարգացման համար, մասամբ

խաշնարածական թեքումով: Վերջապես, լեռնա-
լին շրջանը (Լոռու, Սևանի, Զանգեզուրի կմյուս
գավառների լեռնային մասսիֆները) հիանալի
տվյալներ ունեն ալպյան արդյունավետ անաս-
նապահության համար:

Սրանք շրջանացման սխեմատիկ ու գլխա-
վոր ուղղութիւններն են: Իհարկե, գոյութիւն
ունեն բազմաթիւ անցողակի տերրիտորիալ շեր-
տեր, գյուղատնտեսութեան խառն կազմակեր-
պությամբ: Բայց ամեն մի դեպքում անհրա-
ժեշտ է պարզապես վորոշել նույնիսկ ամեն մի
գյուղի գյուղատնտեսական դեմքը, տիպը, նպա-
տահանարմար ուղղութիւնը և ըստ հնարավո-
րին նեղ մասնագիտացում ստեղծել այդ ուղղու-
թյամբ: Արդեն կատարված նոր շրջանացումն
ըստ ամենայնի, հաշվի չե առել այդ պահանջնե-
րը վոչ միայն գավառի, այլև վարչական շրջանի
սահմանները վորոշելիս: Հնգամյակի ընթացքում
մնում է ճշտել ու խորացնել այդ աշխատանք-
ները, մասնավորապես գյուղատնտեսութեան շր-
ջանացման ուղղությամբ: Այսպիսով գյուղատըն-
տեսութիւնն ամեն մի վայրում կստանա ան-
հրաժեշտ ազդակն իր զարգացման համար:

Մեկիւրացիա: Մշակելի հողային ֆոնդը կազ-
մում է այն գլխավոր միջոցը, վորից մեծապես
կախված է գյուղատնտեսութեան և մասնավորա-

պես հողագործութեան արտադրութեան չափը: Այս տեսակետից Հայաստանն աչքբան ել հարուստ չէ: Մեր հողասակավութունը զգալիորեն սահմանափակուած է գյուղատնտեսութեան զարգացման շրջանակները: Ամբողջ հողային տարածութիւնից (ընդամենը 2,989.4 հազ. հեկտար, իսկ գյուղական բնակչութեան մի շնչին ընկնում է 4,15 հեկտ.), 20,7⁰/₀-ն անհարմար հողեր են: 12,1⁰/₀-ը անտառ, 43,8⁰/₀-ը արոտներ, 3,1⁰/₀ խոտհարքներ և միայն մնացած 20,3⁰/₀ վարելահող, այգի և տնտեսողեր են: Պետք են կատարենալ, վոր արոտների մեծ մասը (գյուղական և այսպէս կոչված «ձմեռային» արոտները — առապարները) նվազ ու սակավ բուսականութեամբ հաճախ քարքարոտ, կիսամանապատ տարածութիւններ են: Այսպիսով անմիջականորեն մշակվող հողերի տարածութիւնը, դրա մեջ հաշված նաև խոտհարքները, կազմում է 702,5 հազար հեկտ., կամ ընդհանուր տարածութեան 23,4 տոկոս, իսկ գյուղական բնակչութեան մի շնչին հազիվ ընկնում է մի հեկտար (0,98), վորից միայն կեսն էր զբաղված ցանքերով ու այգիներով:

Գյուղական աճող բնակչութիւնը հողով բավարարելու համար՝ հնգամյա պլանը նախատեսում է նոր տարածութիւն ներգրավել մշակելի հողերի շրջանառութեան մեջ: Դրա գլխավոր

միջոցներից մեկն՝ անջրդի հողերի վառագումն ու վարելահող դարձնելն է: Ջրաշինարարության հնգամյա պլանով նոր հողերի վառագուման աշխատանքներ կատարվում ու կատարվելու չեն 61 հազ. հեկտ. տարածության վրա, վորից այս հրնդամյակում պատրաստ կլինեն ոգտադործման համար և լուրացվելու յեն 46,4 հազար հեկտ: Ըստ տեղերի (որչեկտների) այդ տարածությությունը բաշխվում է հետեյալ կերպ.

Վառագվ. և վորից յունոր հող ըացվելու յեն

1. Փ. Սարգարաբ. շրանցք	8,4 հ.հ.	8,4 հ.հ.
2. Այդր-լճի շրհան	4,1 »	4,1 »
3. Ղոերի սխտեմ	34,0 »	25,0 »
4. Արազդայանի դաշա	10,0 »	4,4 »
5. Զանգիբ. և Սև ջրի շորաց.	20,0 »	—
6. Մանր աշխատանքներ	4,5 »	4,5 »

Ինչպես տեսնում ենք, Ղոերի (առապարների) ու Արազդայանի հողերի մնացած մասը կլուրացվի հետեյալ հնգամյակում և Զանգիբասարի ու Սև ջրի ճահիճների շորացումը, վորի աշխատանքները կսկսվեն այս հնգամյակում, նույնպես լուրացվելու չեն հետեյալ հնգամյակում:

Նոր հողերի վառագումը կատարվելու չե իհաշիվ գյուղական ու ձմեռային արտոների և

անհարմար հողերի: Բացի դրանից, քարքարոտները մաքրելով, բարելավելով ու մելիորացիայի յենթարկելով, արոտների մի մասը պիտի վերածվի վարելահողերի (38,5 հազ. հեկտ.) ու խոտհարքների (60 հազ. հեկտ.): Այդ բոլոր աշխատանքների հետևանքով պիտանի և ոգտագործելի հողերի տարածութունը հնգամյակի ընթացքում հետևյալ փոփոխությունները կկրի:

	Տարածութունը հազ. հեկտ.		32 թ. % 27 թ.
	1927 թ.	1932 թ.	%
1. Տնտեսներ	15,0	17,0	113,1
2. Պտղատու և խաղողի այգի .	15,4	20,0	130,0
3. Վարելահող	580,3	658,6	113,3
4. Խոտհարք	91,8	151,8	165,4
Ընդամենը	702,5	847,4	120,7
5. Արոտներ	1208,7	1204,9	99,1
Բոլորը	2011,2	2052,3	102,4

Սակայն, չնայած մշակելի հողերի այսպիսի խոշոր ընդարձակմանը (հաշված նաև խոտհարքները), շնչահասույթի նորման մնալու լե նույնը: Դրա դիմաց նախատեսվում է բարձրացնել վարելահողի ոգտագործման աստիճանը, տարեց-տարի ներգրավելով ցանքաշրջանառություն մեջ վոչ միայն նոր վոռոգվող հողերն,

այլ և հանգստի թողնվող տարածութեան նշանավոր մասը

Այդ հնարավոր կդառնա մի կողմից ջրային սիստեմների ռեկոնստրուկցիայով ու ջրոգտագործման կարգավորումով — բարձրացնելով վոլտաժով վարելահողի փաստացի ջրապահովումը — և, մյուս կողմից, ցանքսաշրջանառութեան ու սերմնավորութեան ավելի բարձր ու կատարելագործված ձևեր մտցնելով (բազմադաշտյա սիստեմ և այլն)։ Հետևյալ աղյուսակը ցույց է տալիս վարելահողի ու ցանքսերի տարածութեան հարաբերութիւնը։

		Վարելահողի տարած. (հազ. հեկ.)	Դրանից ցանքսը (հազ. հեկ.)	Ցանքսը % վարելահող
	1927	100,3	70,8	70,8
Ջրովի	1932	142,7	134,5	94,5
	1927	480,0	250,9	52,3
Անջրէի	1932	516,9	318,7	60,8
	1927	580,3	321,7	55,4
Ընդամենը	1932	658,8	448,2	68,1

Ինչպէս տեսնում ենք, առանձին լարվածութեամբ նախագծված և ջրովի ցանքսերի ընդարձակումը, վորով յենթադրվում և ջրովի վարելահողի ոգտագործումը հասցնել մաքսիմալ

չափերի (94, 5⁰/₁₀)։ Այդ են պահանջում տեխնիկական բարձր մշակույթների, մասնավորապես բամբակագործության զարգացման շահերը։

Հողաեփնարարություն։ Տերիտորիայի լուրացման անհրաժեշտ նախադրյալներից մեկն էլ հողաշինարարությունն է, վստով մշակողը անմիջականորեն կապվում է հողի հետ։ Յեթե միջգյուղյան հողաշինարարությունը հնարավոր է սովորտել այս հնգամյակի ընթացքում, ապա գյուղմիջյան հողաշինարարությունը կարելի կլինի կատարել միայն կիսով չափ։ Այդ բարդ խնդրի լիակատար լուծումը 5 տարվա ընթացքում մեր ուժերից վեր է, քանի վոր նա կապված է մի շարք նյութական ու տեխնիկական դժվարությունների հետ։ Նախ և առաջ գյուղատնտեսությունից վերակառուցման պահանջից բղխող հողագտագործման ավելի նպատակահարմար ձևերն անհրաժեշտ են դարձնում հողաշինարարության ավելի կատարյալ սիստեմի անցնելը (հողացրվածությունից վերացում և այլն)։ մյուս կողմից, գյուղերի վերահասակագծումը և բազմաթիվ կոլեկտիվ տնտեսությունների կազմակերպումը նոր բարդություններ են մտցնում այս գործի մեջ։ Իբրևս պիտի ավելացնել այն, վոր հողաշինարարական աշխատանքներին այսուհետև

տրվելու յե պարզորոշ դասակարգային ընդլթ՝ հակառակ սոսկ հողահավասարեցման, վոր տեղի ունենը մինչև այժմ: Այս ասպարիզում մենք ստիպված ենք համառորեն պայքարելու զյուղի հետադեմ վերնաշերտի մանր սեփականատիրական տրամադրությունների դեմ ու հաղթահարել նրա կատաղի ընդդիմությունը:

Հայաստանի պայմաններում առանձին կարևորություն ունի արոտաշինարարության, արոտավայրերի ռացիոնալ ռզտագործման ու քոչվորական տնտեսությունների գեթ մի մասը նստակյաց դարձնելու հարցը: Սա ևս համարվում է հնգամյակի հերթական խնդիրներից մեկը:

Կազմակերպչորեն համեմատաբար հեշտ, բայց նյութական միջոցների տեսակետից ավելի դժվար է նոր հողերի շինարարությունն ու տնտեսական յուրացումը: Սրանք առաջին հերթին և մեծագույն մասով ռզտագործվելու յեն խորհրդային և կոլլեկտիվ տնտեսություններ կազմակերպելու համար և մնացածը հատկացվելու չե գաղթեցման (переселение) ֆոնդին աջն տնտեսական տնտեսությունների համար, վորոնք հողագուրկ լինելով չեն տեղավորվել կամ բավարարվել հողաշինարարության միջոցին տարաբնակեցման կարգով:

Հնգամյակի ընթացքում տարաբնակեցվելու
յե 10,5 հազար տնտեսութուն հողասակավ շրջ-
ջաններին: Գաղթեցման ֆունդին հատկացվելու
յե 59 հազ. հեկ. տարածութուն, վորից 36,2
հ. հ. մելիորացիայից ստացված նոր հողերից, իսկ
մնացած 22,8 հազ. հ. հողաշինարարության հե-
տևանքով ազատված հողամասերից: Այդ տարա-
ծության վրա տեղավորվելու յեն 9640 տնտե-
սութուն 48,200 շնչով, վորոնցից 1,360 տնտես.
6,400 շնչով նոր յեկողներ են:

Այսպիսով, բնակչության ուժեղ աճման
հետևանքով (տարեկան 3,6—4,0⁰/₀), այս հնգամ-
յակում հնարավորութուն չի լինի հիմնովին լու-
ծել հողասակավության հարցը, բայց վերոհիշյալ
ձեռնարկումները վորոշ չափով կամեղմացնեն հո-
ղանեղվածութունը, մանավանդ այն շրջաննե-
րում, ուր նա հատկապես սուր ընույթ ունի:

3. ՀԱՆՐԱՅՆԱՅՄԱՆ ՊՐՈՑԵՍՍՆԵՐԸ

Գյուղատնտեսության վերելքի այն տեմպն
ու տեխնիկա-տնտեսական վերակառուցման խըն-
դիրները, վորոնք նշված են հնգամյա պլանով
հնարավոր ե իրագործել միմիայն այն դեպքում
յեթե ժող. տնտեսության այս ճյուղի սոցիալա-
կան կառուցվածքը վերակազմակերպվի հանրայ-
նացման սկզբունքներով: Հանրայնացման պրո-

ցեասները գյուղատնտեսութեան մեջ ընթանալու յեն 3 հիմնական ուղղութիւններով՝ խորհրդային և կոլլեկտիվ տնտեսութիւններէ ու կոոպերատիվ շինարարութեան միջոցով:

Խորհրդային ցնեստութիւններ: Հնգամյակի սկզբին գոյութիւն ունեյին 17 խորհ. տնտեսութիւն, վորոնցից 5 համեմատաբար խոշորները 8 հազ. հեկտար հողերի տարածութեամբ մտնում ելին Հողօրհկոմատի գյուղարեստի մեջ, իսկ մնացածը դաւլգործկոմներին, գյուղ. տեխնիկոմներին ու այլ կազմակերպութիւններին պատկանող մանր տնտեսութիւններ ելին: Հնգամյակի ընթացքում հիմնվելու յեն նոր 9 համեմատաբար խոշոր խորհրդ. տնտեսութիւններ, յուրաքանչյուրը 2000-ից մինչև 25000 (Ալագյազ) հեկտար հողամասով: Իրանք են՝

1. Աղբարացում — անասնաբուծական ուղղութեամբ
2. Ալագյազում — վոչխարաբուծական ուղղութեամբ
3. Բասարգեչարում — կարտոֆիլային հացահատիկ
4. Լենինականում — շաքարի ճակընդեղ-հացահատիկային
5. Սարգարաբազում — բամբակագործական-ալգեղործական

6. Դարալազլագում— վոչխարաբուծական
7. Բազարչայում— տնտեսապահական
8. Յանրխում— » »
9. Ղոբում— ըամբակա-այգեգործական-հացահատիկային

Բացի սրանցից, հիմնվելու լին նաև մի շարք քաղաքամերձ կաթնամթերային ու պտղա-բան-շարաբուծական միջակ ֆերմաներ ու տնտեսություններ, վորոնց նպատակն է համապատասխան մթերքների մատակարարումով բավարարել մերձակա քաղաքների սպառողական պահանջը, մեծապես նպաստելով գյուղատնտեսական մթերքների շուկայի կտրգավորման գործին:

Բացի դրանից, գոյություն ունեցող խորհրդային տնտեսությունները ևս խոշորացվելու լին հողային տերիտորիայի ընդարձակման միջոցով և ուժեղացվելու լին նրանց արտադրությունը:

Խոշոր խորհրդային տնտեսությունների նպատակն էրն ավելի լայն են: Արտադրության խոշոր մասշտաբով սրանք կոչված են հումուլթ հայթայթելու վերամշակող արդյունաբերության համապատասխան ճյուղերին և մյուս կողմից ընդլայնելու գյուղատնտեսական արտադրանքի ապրանքային ֆունդի սպառողական մասը:

Տեխնիկայես համեմատաբար կատարյալ սարքավորված այս խորհրդային տնտեսությունները հանգիստանալու չեն վոչ միայն վորպես գյուղատնտեսական խոշոր գոթաբաններ, այլ և կուլտուրական ոչախներ, վորոնք իրենց որինակով մեծապես ներազդելու չեն շրջապատի գյուղացիական տնտեսությունների վրա՝ նրանց տեխնիկական ու ոգրո-կուլտուրական վերակառուցման և դեպի սոցիալիստական սեկտորը ներգրավելու իմաստով:

Կոլեկտիվիզացիա: Այլևի մեծ չափով նույն բանը վերաբերում է կոլեկտիվ տնտեսություններին: Այդ շարժումը մեր աչքի առաջ ծավալվում է անասելի ուժգին թափով: Հատկապես այս բնագավառում ներկա հնգամյակը հանդիսանում է շինարարական առաջին փուլը: Կոլեկտիվների շինարարության ցուցանիշները հնգամյակում հետևյալ զրությունն են պատկերավորում:

1927/28 թ. 32/33 թ.

Կոլեկտիվ տնտեսությունների թիվը	96	550
Նրանց մեջ մտնող տնտեսութ. թիվը (հաղարով)	2,8	27,5
Ցանքսերի տարածությունը (հաղ. հեկտ.)	5,3	75,1
Ընդհանուր արտադրանքի արժեքը (28/27 թ. գներով, միլիոն ուլրի)	0,5	20,7

Յեթե 27/28 թ. կոլոնատեսություններն ընդգրկել էյին գյուղացիական տնտեսությունների, ցանքսերի տարածութեան և արտադրանքի միայն $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ տոկոսն, ապա հնգամյակի վերջում ընդգրկված պետք է լինին՝ տնտեսությունների 17,2⁰/₀, ցանքսերի 16,8⁰/₀, բուսաբուծութեան արտադրանքի 20,5⁰/₀ և աղբանքային մասսայի 25,4⁰/₀ ր:

Գյուղատնտեսութեան սոցիալիստական վերակառուցման գործում թերևս ամենից շատ սոյս ընադապառը պետք է իր վրա բևեռի մեր ուշադրութեանը: Յեթե առաջին փորձերը չեն տայիս սպասած արդուներն, այդ դեռ չի նշանակում կուլեկտիվացման սխտեժի անկենսունակ լինելը: Ահա տնտեսութեանը յերբեք չի կարող ունենալ զարգացման ու կատարելագործման այն հնարավորութեաները (մեքենայացում, ցանքսաշրջանառութեան, բարձր տեխնիկա և այլն), վերոնք ունին կուլեկտիվ խոշոր տնտեսութեաները: Կասկած չկա, վոր սաղմնավորման ու կազմակերպչական շրջանից յեկնելով կոլոնատեսութեաններն ուժեղանում են, կենսունակ են դառնում և հաջողութեամբ գրավելու չեն իրենց արժանի տեղը:

Խորհրդային Միութեան մեջ նորանոր միջոցներ են իրականացվում կոլոնատարժմանն

ընդառուջելու և ավելի դարկ տալու համար: Այնտեղ արդեն նկատվում է մի նոր նշանակալից յերևույթ՝ մասսայական կոլլեկտիվացում ամբողջ ռայոնով: Թերևս կարիք լինի մեր հընգամյակի վերանայելու՝ նման ձևը մեզ մոտ ևս համապատասխան մասշտաբով նախատեսելու համար:

Բացի այդ, խիստ հետաքրքրական է կոլլեկտիվացման մի այլ ձև, վորը խոշոր հաջողություններ ե ունեցել Ուկրաինայում և ՌՍՖՍՀ-ում — այդ՝ մեքենատրակտորական միջգյուղյա կայաններն ու շարասյուներն են (КОЛОНЫ), վորոնք ջնջելով մանր-մունր հողակտորների սահմանները, կոլլեկտիվ հողամշակության հիմք են դնում հազարավոր ու տասնյակ հազարավոր հեկտարով անընդհատ հողային մասսիվներին վրա: Թեև այս հանգամանքը նախատեսված չէր հնգամյա պլանով, բայց արդեն սոնն ինչ նախապատրաստվում է հնգամյակի 2-րդ տարուց սկսել միջգյուղյան մեքենատրակտորային կայանների ու շարասյուների կազմակերպումը:

Այսպիսով անհ գյուղատնտեսության կոլլեկտիվացման համար նորանոր միջոցներով ավելի լայն ասպարեզ է բացվում:

Գյուղատնտեսական կոոպերացիա: Գյուղատնտեսության դարգացման ավյալ ետապում

հակալական դեր ունի կատարելու գյուղատնտեսական կոոպերացիան, վորը նախորդ հնչամյակում ձևակերպվելով բավականաչափ ամրացրել է իր դիրքերը և ներկայումս հանդիսանում է սոցիալ-տնտեսական մի պատկառելի գործոն: Համախմբելով իր շուրջը տասնյակ հազարավոր անհատական տնտեսութուններ, գյուղկոոպերացիան վոչ միայն նպաստում է նրանց արտադրական գործունեության կազմակերպման ու ապրանքա-շուկայական կապերի ուժեղացմանն, այլև նախապատրաստում է հանրայնացման պրոցեսաների ծավալումը նրանց մեջ:

Գյուղկոոպերացիայի կազմակերպչական առձուժը հնչամյակի ընթացքում արտահայտվում է այսպես՝

	27/28 թ.	32/33 թ.	32/33 թ. 0/0% առ 27/28 թ.
1. Ստորին ցանցի կազմակերպ. թիվը *)	291	1042	359,1
վորեց՝ ա) Գյուղ. վարկային ընկ.	41	80	196,1
բ) մասնազիտ-արտադրակ.	148	354	239,2
2. Անդամների ընդհանուր թիվը (հազար.)*)	77,8	228,9	287,8
վորեց՝ ա) Գյուղ. վարկային ընկ.	34,0	80,0	235,3
բ) մասնազիտ-արտադրակ.	23,0	75,0	312,8

*) Սրանց մեջ մտնում են նաև կոլլեկտիվ տնտեսութունները:

Մասնագիտական-արտադրական ընկերություններով ընդգրկվելու լին գյուղատնտեսության բոլոր ճյուղերն անխտիր: Բացի այդ, ընդհանուր թվից այստեղ առանձնացված չեն կոլխոզները, մելիորատիվ և մեքենատապադրծական ընկերությունները:

Յեթե զտե՛նք անդամների կրկնակի հաշվառումը (այսինքն, չհաշվենք, վոր մի տնտեսությունը չերկու-յերեք գյուղ-ընկերությունների անդամ կարող ե լինել, որինակ, միաժամանակ վարկային, բամբակագործական և մելիորատիվ, իսկ նման դեպքեր շատ են տեղի ունենում) ապա գյուղատնտեսությունների կոտակերացման տոկոսը 27/28 թ. կլինի մոտ 30⁰/₀, իսկ 32/33 թ. արդեն մոտ 30⁰/₀: Մասնավորապես չքավոր գյուղացիությունը հնգամյակում ամբողջովին պետք ե կոտակերացվի:

Ավելի ուժեղ թափով, քան կազմակերպչական ցանցը՝ աճելու յեն գյուղկոտակերացիայի գործառնություններն ու մասնավորապես ապրանքաշրջանառությունը, վորի ցուցանիշներն ստորև տալիս ենք՝ (միլիոն ռուբլով):

	27/28 թ.	32/33 թ.	33/33 թ. % առ 27/28 թ.
Ձուտ աղբյանքաշրջանառություն	11,6	44,5	385,5
վորից ա) վաճառահանում	9,3	38,8	416,5
բ) Մատակարարում	1,6	5,7	362,1

Այսպիսով, գյուղկոտակերացիան հետզհետե ավելի լայն չափով ընդգրկելու յե կոտակերաց-
ված գյուղացիական անտեսությունների ար-
տադրական — վաճառահանման և հայթայթման
գործունեությունը: Մասնավորապես, գյուղկո-
տակերացիայի մթերումները 27/28 թ. ընդգրկել
են գյուղատնտեսության արտադրած սպրան-
քային մասսայի 30⁰/₀-ը, իսկ 32/33 թ. ընդգր-
կումը կլինի 53⁰/₀-ից ավելի:

Անհրաժեշտ է ավելացնել, վոր հնգամյա
պլանը կազմելուց հետո, այժմ արդեն գյուղ-
կոտակերացիայի ցանցը հիմնովին վերակազմվել
է. պարզեցրած նոր ձևն ավելի մեծ հնարավո-
րություններ պետք է տա գյուղատնտեսու-
թյան մասնագիտական ճյուղերը բազմակողմա-
նիորեն սպասարկելու և մանավանդ արտադրա-
կան պրոցեսները լիովին կազմակերպելու հա-
մար:

Գյուղատնտեսության ամբողջ հանրաչնաց-
ված սեկտորի (խորհրդ. և կոլլեկտ. տնտեսու-
թյուններ, այլ գյուղ. արտադրական ձեռնար-
կություններ, անտառաբուծություն, ձկնորսու-
թյուն և այլն) ամբողջ արտադրանքի արժեքը
27/28 թ. կազմում էր գյուղատնտեսության
ընդհանուր արտադրանքի միայն 2,5⁰/₀-ն, իսկ
հնգամյակի վերջում հասնելու չե 25⁰/₀ ի: Մա

արդեն խոշորագույն հաշոդությունն պետք է համարել սոցիալիստական սեկոնստրուկցիայի առաջին ժամանակաշրջանի համար:

Գյուղիտոպերացիայի, խորհրդային և կոլեկտիվ տնտեսությունների համակարգությունները հանդիսանում են այն կարևոր ու հուժկու լծակները, վորոնց միջոցով խորհրդային իշխանությունը հնարավորություններ է ընձեռում պլանային ու կազմակերպված ձևով վճռակա նսպես ներադրել գյուղատնտեսության վրա: Հարկավոր է ներադրել արագ վերելքի ու սոցիալիստական վերակառուցման համար՝ աչսպիսի մի ամենատարածված ճյուղի վրա, վորը բաղկացած լինելով հարյուր հազարավոր փոշիացած մանր-սեփականատիրական տնտեսություններից դժվարությամբ է յենթարկվում առաջադիմական վերամշակման: Գյուղատնտեսության հանրայնացված հատվածն այն ուղղորդն ու հենարանն է, վորի միջոցով միայն հնարավոր կլինի իրագործելու հեղաշրջման մեծ աշխատանքների ծրագիրն այս ասպարիզում:

Հնգամյա պլանում այս դրույթը միանգամայն բացահայտորեն շեշտված ու ընդգծված է:

4. ՄԵՔԵՆԱՅԱՑՈՒՄ, ԻՆԴՈՒՍՏՐԱՑՈՒՄ ՅԵՎ ԱԳՐՈ- ԿՈՒՆՏՈՒՐ ԶԵՌՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐ

Գյուղատնտեսութեան վերելքն ու ռեկոնստրուկցիան պայմանավորող նախադրյալների մլուս խումբը, ինչպես տանել ենք առաջ, կազմում են այն ձեռնարկումները, վորոնք ապահովում են սրա արտադրութեան տեխնիկայի ու կուլտուրայի մակարդակի բարձրացումը: Այս նպատակին ուղղված միջոցները կարելի չէ բաժանել յերեք կատեգորիայի՝ գյուղատնտեսութեան մեքենայացման, ինդուստրացման և ագրուկուլտուր աշխատանքների:

Մեքենայացում. Հայաստանի գյուղատնտեսութունը վոչ միայն հետամնաց է իր արտադրութեան տեխնիկայի գրութեամբ, այլ և չափազանց աղքատ է արտադրական միջոցներով: Յեթե համեմատելու լինենք ինվենտարապահովութեան ցուցանիշներն, ապա կատանանք հետևյալ պատկերը.—մի հեկտար ցանքսին ընկնող ինվենտարի արժեքը 1927 թ. հավասար էր՝ Հայաստանում 2 ու. 58 կ., Անդրկովկասում—2 ու. 74 կ., ԽՍՀՄ-ում 8 ու., Հյուս. Ամեր. Միաց. Նահանգներում 33 ու. 87 կ. և Գերմանիայում 80 ու. 85 կ.: Յեթե սրան ավելացնենք և այն, վոր Հայաստանում նույն թվին տնտեսութուն-

ների 56 0/0 ինվենտարագուրի էլին, ապա պարզ կլինի, թե ինչ խոշոր բաց ունի գյուղատնտեսութեան այս կողմը և ինչպիսի անելիքներ ունինք ապագայում: Մեր մի շարք շրջաններում դեռ տիրում են սահապետական արտրի և պրիմիտիվ ու անբավարար ինվենտարի գործածութունը:

Այս պայմաններում ինվենտարի դացիայի և հատկապես մեքենամատակարարման գործը կարևոր տեղ է գրավում հնգամյա պլանի մեջ: Հնգամյակի ընթացքում մատակարարվելիք գյուղամեքենաների ու գործիքների արժեքը հավասար է մոտ 5 միլ. ուրբու, այնինչ 27—28 թ. համապատասխան գումարը կազմել է միայն 397 հազ. ուրբլի: Սրա հետևանքով հնգամյազի վերջում մի հեկտար ցանքսին ընկնող ինվենտարի արժեքը բարձրանալու յե մինչև 7 ո. 72 կոպ., այսինքն յեռապատկվելու յե:

Ըստ գլխավոր մեքենաների հնգամյա պլանը տալիս է մեքենամատակարարման հետևյալ թվերը.

	Կար հնգամյակի սկզբին		Ներածվելու յե հնգամյակի ընթացքում	
	քանակը	հատով	քանակը	արժեքը հազ. ո.
1. Տրակտորներ	214		526	946,8
2. Գութաններ	13,000		18,500	740,0
3. Շարքացան մեքենաներ	260		2,200	180,0
4. Հնձող	200		1,700	68,0
5. Կալտղ		տեղ չկա	200	600,0
6. Քամհար ու սերմադող	2,905		4,150	357,0

Համապատասխան քանակությամբ ներածվելու յեն նաև այլ գործիքներ, ապագարատներ, մանր ինվենտար, պահեստի մասեր և այլն: Ինչպես տեսնուած ենք, ըստ պլանի միջանի անգամ ավելի ինվենտար ե ներածվելու այժմ գոյություն ունեցող քանակից:

Պիտի ասել, վոր մեքենատրակտորական կայաններ կազմակերպելու առթիվ մեքենայացման պլանն այժմ վիրացվում ե ել ավելի բարձրացնելու և ներածման մասշտաբն ընդլայնելու ուղղությամբ: Որինակ, ներածվող տրակտորների թիվը հասցված ե 700-ի, հնգամյակի ընթացքում արորը փոխարինվելու յե գույթանով և այլն, իսկ մեքենամատակարարման համար պահանջվելիք գումարը 5 միլիոնից բարձրացված ե մինչև 7 միլ. ուււււււււ:

Մեքենայացման պլանի նպատակադրույթներն են՝

ա) արորի հերկից ամբողջովին անցնել գույթանի հերկի, բ) հնգամյակի վերջին հասնել մեքենայական լրիվ սերմագտման, գ) բամբակացանքսը 100% -ով, իսկ հացահատիկներինը մինչև 50% -ով կատարել շարքացանով և դ) լիովին բավարարել հանրաշնացած սեկտորի մեքենաների ու գործիքների պահանջը:

Գյուղատնտեսության տեխնիկական վերա-

զինավորուամբ, վոր ալսքան միջոցներ ե պահանջում մեզանից, ամենակարճ ժամանակամիջոցում տնտեսապես կարող ե իրեն արդարացնել. բավական ե հիշատակել, վոր սերմազրտումից ու շարքացանից ստացած սերմացվի տնտեսումն ու բարձրացումը հենց առաջին տարիների ընթացքում կարող են ծածկել այդ մեքենաների արժեքը:

Ինդուստրացում: Գյուղատնտեսության ինդուստրացման միջոցով նրա շուկայական ճյուղերի քաջալերման, ապրանքայնության բարձրացման և գյուղ-մթերքների նախնական վերամշակության արդյունաբերությունը զարգացնելու խնդիրներին հնգամյա պլանը հասկացնում ե առանձնահատուկ տեղ:

Այս ասպարիզում ձեռնարկումներն ուղղված են բացառապես գյուղ. կոոպերացիայի և խորհրդ. տնտեսությունների հունով. վորով նրա հայթալթման-մատակարարման գործունեյությունը փոխանցվելու յե գերազանցապես արտադրական կոոպերացման:

Ինդուստրացման լենինյան գլխավոր ճյուղերն են այգեգործություն գինեգործությունն ու կաթնատնտեսությունը: Այսպես, կառուցվելու լեն մի շարք գինու մառաններ իրենց սարքավորումով 54 հազ. հեկտոլիտր (մոտ կես միլլիոն վեդ-

րո) տարողութեամբ, նույն ծավալով գինեգործարաններ, 12 ողեգործարան 1,2 միլ. աստիճանի տարեկան արտադրողականութեամբ:

Չնայած, վոր այժմ գոյութիւն ունեցող 13—14 կաթնամթերքների գործարանները (պանրա-յուղագործարանները) լրիվ բեռնվածք չունեն, այնուամենայնիվ կաթնատնտեսական վաճրերից շատերը դեռ գուրկ են իրենց մթերքը վերամշակելու հնարավորութիւնից: Այդ պատճառով հնգամյա պլանը նախատեսում է զանազան շրջաններում կառուցել նոր 34 պանրա-յուղագործարաններ՝ տարեկան 32,3 հազ. տոնն կաթ վերամշակելու ունակութեամբ, ինչպես նաև 9 հաա կաթնամթերքների պահեստներ:

Մյուս ձեռնարկութիւններից թվենք կարևորները:--Մխախոտի ֆերմենտացիոն 3 պահեստներ, 14 չորանոց, 3 պահեստ ու 2 կոնսերվի գործարան պտղատու-բանջարանոցային մթերքների համար, 1 կարտոֆիլա-ոսլային գործարան, ապուխտի, յերշիկի և մսի կոնսերվի 4 գործարաններ, ձվի ու թռչունների 4 պահեստներ, գրենաժի 2 գործարան և բոժոժի համար 7 չորանոցներ, փեթակներ ու մոմաթերթ պատրաստելու 7 արհեստանոցներ, ձիթնան, աղորիքներ և այլն:

Ինդուստրացման գծով կատարվող դրամա-

կան ներդրումներն արտահայտվում են հետևյալ
գումարներով – (հազար ռուբ.)

Բուսաբուծություն 3850

վորից գինեգործության 2980

Կենդանաբուծություն 5672

վորից պանրա-յուղագործ. 4355

Ընդամենը 9522

Գյուղատնտեսության հումուլթը, վորը չի
դնում խոշոր արդյունաբերության մեջ (որինակ՝
գնում է բամբակը, կաշին, լսադողի մեծ մասը),
վերամշակելով այս ձեռնարկություններում բար-
ձրանալու յե գյուղատնտեսության արտադրանքի
արժեքը, միաժամանակ աշխատանքի ասպարեղ
բանալով գյուղական վայրերի գործազուրկներին
համար: Նկատի պիտի ունենալ նաև այն հանգա-
մանքը, վոր մի շարք մթերքներ առանց վերա-
մշակվելու տեղում, հնարավոր կամ ձեռնտու չեք
լինի տեղափոխել ու վաճառել հեռու շուկանե-
րում. (որինակ՝ կարտոֆիլը, միրգը, բանջարե-
ղենը):

Ինդուստրացման հետ սերտորեն կապված
ե գյուղի ելեկտրիֆիկացիայի հարցը: Չնայած
մեր լայն հնարավորություններին եժան ելեկ-
տրոեներգիա ունենալու տեսակետից, դժբաղ-
դաբար, մենք գրեթե վոչինչ չենք արել ելեկ-
տրականությունը գյուղատնտեսության մեջ գոր-

ծածելի դարձնելու ուղղութիամբ, յեթե իհարկե
չհաշվենք Այդր-լճի ելեկտրա-Չրհանը:

Այս իմաստով հնդամյակում մեռական քա-
լեր են արվելու առաջին հերթին գյուղ. ին-
դուստրիան ելեկտրիֆիկացիայի չենթարկելու և
զուգընթացաբար ելեկտրոններգիան մուծելու
նաև գյուղատնտեսական աշխատանքների մեջ
(կալսող, սերմագտիչ, քամահար, Չրահան և այլ
մեքենաներ բանեցնելու) և կենցաղային կարիք-
ների համար (որինակ՝ լուսավորություն): Ելեկ-
տրիֆիկացիայի չենթարկվելու յեն գոյություն
ունեցող կայանների, կառուցվելիք ելեկտրահա-
ղորդ գծերի, ինչպես նաև նոր կառուցվելիք խո-
շոր ու գյուղական ելեկտրոկայարանների շրջա-
կա գյուղերը:

Գյուղական նոր ելեկտրոկայարաններ կա-
ռուցվելու յեն Ախտայում, Յելենովկայում, Մեդ-
րիում, Քեշիչքենդում, Բարանայում, Կարմիր
գյուղում, իսկ յեղածները լայնացվելու յեն: Այս
աշխատանքների համար նախատեսված է 1,2
միլ. ուրբի:

Ազադայում ելեկտրականությունը մեծ սա-
պարեզ պետք է զբավի մեր գյուղատնտեսու-
թյան մեջ:

Ագրոկուլսուր աշխատանքներ: Հնդամյա պը-
անով նախագծված նյութական ու տեխնիկա-

կան խաշոր արդյունքներին հասնելու համար ինքն-
ըստինքյան հասկացվում ե, վոր կուլտուրական
մեծ հեղաշրջում պետք ե կատարել գյուղատն-
տեսութեան մեջ. իսկ այդ հնարավոր ե համար-
ձակ մասշտաբով ոգրո-կուլտուր աշխատանքների
ծավալումով:

Բերքափությունը բարձրացնելու խնդրում,
վորը հնգամյակի առաջնակարգ նպատակներից
մեկն ե հանդիսանում, ագրոտեխնիկական մի-
ջոցների շարքում կարևոր տեղ ե գրավում պա-
րարտացումը: Հողի ուսցիտնալ մշակութայն, սեր-
մնափոխութեան և մեքենայացման հետ բնական
(որինակ՝ գոմաղը), հանքային և քիմիական պա-
րարտանութեի գործածությունը մեծապես
պետք ե նպաստի վերոնշյալ նպատակին հաս-
նելու համար: Պարտաւարցման համար գործած-
վելու չեն գոմաղը, քուսալ, ծծմբաթթու ամժո-
նիյ, սուպերֆոսֆատ և կալիի աղ. վերջինների
արտադրութեանն արդեն կազմակերպվում ե ար-
դյունաբերութեան գծով:

Ըստ հնգամյա պլանի պետք ե պարարտաց-
վեն անհրաժեշտաբար բամբակի բոլոր ցանքսերը,
իսկ մյուս մշակութեաները՝ 10—20 տոկոսով մի-
այն:

Նույնպես կարևոր ե վորակավոր սերմացվի
գործադրութեանը, սակայն սեւեկցիտն (սերմա-

բուժական) գործը մեզանում դեռ բավականա-
չափ զարգացած չէ և հնգամյակի վերջում հնա-
րավոր կլինի բարձր վորակի տեսակավոր սեր-
մացվով լիովին ապահովել միայն բամբակագոր-
ծությունն, իսկ մնացած կուլտուրաները (հացա-
ցաբույսերը, ցանովի խոտ և այլն) 15—30% ի
սահմաններում. միաժամանակ կուժեղացվի տե-
սակավոր սերմաբուծությունը սելեկցիոն կաշան-
ներում և հատուկ դաշտերում:

Քյուլգամանտեսության վերակառուցման գա-
ղափարի իրագործումը և մասսայականացումը սլա-
հանջում է տեխնիկատնտեսական գիտելիքների
հսկայական բազա, վորը հիմնած լինի փորձնա-
կան ու ցուցադրական լախն աշխատանքների
վրա: Իրանց անհրաժեշտությունը մանավանդ
բղխում է մեր չերկրի բնական պայմանների բազ-
մազանությունից և տակավին համեմատաբար
սահմանափակվելով ծանոթությունից, վորը մենք
ունենք այդ պայմանների ու միջոցների զործ-
նական կիրառման և ոգտագործման վերաբերյալ:

Ուստի, հնգամյա սլանով նախատեսում է
մեր գիտական, փորձնական ու ցուցադրական
հիմնարկությունների ցանցի ուժեղացումը և բը-
նակչության սգրոտեխնիկական մասսայական
սպասարկության ծավալում: Այդ հիմնարկու-
թյունների թվին են պատկանում բամբակագոր-

ծական, հացահատիկային, պտղաբուծական, գինեգործական փորձնական կայաններն ու ցուցադրական դաշտերը, սերմնաբուծական կոնտրոլ, միջատաբանական, շերամապահական, զոոտեխնիկական, ալպիական, լեռնա-մարգագետնային, ողերևուլթաբանական կայանները, մեքենափորձական բյուրոն, գյուղատնտեսական թանգարանը, բուսաբանական այգին և այլն:

Իհարկե, ագրոկուլտուրական հիմնարկությունները այս հոյակապ ցանցը հյուսվելու չէ վոչ միայն գյուղատնտեսական պետական սրգանների շուրջը և խորհրդային տնտեսությունների մեջ, այլև կողքիկաթիվ տնտեսությունների ու գյուղկոոպերացիայի սիստեմում:

Մրան գուզընթաց ուժեղացվելու չէ ազրո-ուզնության գործը: Մասնավերապես ագրոկայանների ցանցը, վորը հանդիսանում է գյուղատնտեսության գիտության և տեխնիկայի հազորդիչը մասսաների մեջ, վերակազմակերպվելու և լայնացվելու չէ այն հաշվով, վոր հնգամյակի վերջում ամեն մի շրջան ունենա իր ագրոկայանը՝ համապատասխան մասնագիտության գյուղատնտեսներով, սարքավորումով, ինվենտարով ու հողամասով: Համապատասխան կերպով զարգանալու չէ նաև կոոպերացիայի ագրոնոմիան, լիովին ապահովելով իր ցանցի, մասնավորապես

կողմնատեսությունները ազրոնոմիական սպասարկումը:

Բնական է, վոր կազմակերպիչ կենդանի ուժերի՝ գյուղատնտեսական մասնագիտական կադրերի հարցն այստեղ մեր առաջ ծառանում է իր ամբողջ մեծությամբ:

Այսպես, ազրոգերսոնալի թվական աճման պահանջն ըստ հնգաձյախի պատկերանում է հետևյալ կերպ.

	27—28 թ. կալին	32—33 թ. լինեն
Բարձր վորակի	159 հոգի	586 հոգի
Միջին վորակի	45 »	747 »
Հնդամենը	204 »	1333 »

Ուրեմն, գյուղատնտեսության վերելքի ուսկնոնսորուկցիայի նշված տեմպն ապահովելու համար հնգաձյա սլանի մասնագիտական նոր անձնակազմի ավելի քան 1,000 հոգու պահանջ է դնում: Ահա ինչու մասնագիտական բարձրագույն ու մասնավանդ միջնակարգ (գյուղտեխնիկոմներ) դպրոցների ցանցը և նրանց արտադրությունը ևս պետք է ուժեղացվի շտապողական ու մաքսիմալ թափով:

Խոշոր անելիքներ ունի նաև գյուղյերիսդպրոցների սխառեմը՝ կրասեր և շարքային վորակյալ կազմ պատրաստելու ուղղությամբ, վորոնց պահանջն ավելի մեծ է:

5. ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵԼԵՄԵՆՏՆԵՐԸ

Հնդասյա պլանով նախատեսված բոլոր ձեռնարկումներն ուղղված են ազդակելու գյուղատնտեսական արտադրության ելեմենտների զարգացումն ու աճումը՝ ցանքսերի տարածության ընդարձակումը, անասունների քանակի աճումը, բերքատվության և արդյունավետության բարձրացումը, գյուղատնտեսության ինտենսիֆիկացիան, արտադրության ծավալումն ու նրա ապրանքաչնացումը:

Ցանխերի տարածությունն ու անասունների քանակը հանդիսանում են գյուղատնտեսության արտադրության հիմնական ելեմենտները: Մելիորացիայի պլանն ուսումնասիրելիս մենք մասամբ տեսանք, թե ինչ միջոցների վրա յեն հենվում ցանքսերի ընդարձակման հնարավորությունները. այդ ընդարձակումը, վոր արտահայտվելու յե 126,5 հազ. հեկտ. սահմաններում, գոյանալու յե՝ մելիորացիայից 61,8 հազ. հեկտ., ցանքսաշրջանառության մեջ հանգստի հողերից ներգրավելուց 38,1 հազ. հեկտ., գյուղական արոտները հերկելուց 18,8 հազ. հեկտ. և անտառային բացատներից 4,9 հազ. հեկտար:

Ըստ կուլտուրաների՝ ցանքսերը հետևյալ կերպ են բաշխվում՝

(Հազար հեկտարով)	27 թ.	32 թ.	32 թ. ⁰ / ₀ առ 27 թ.
1. Հացաբույսեր	287,4	336,8	117,0
2. Տեխնիկակ-հումքային կուլտուր.	17,0	64,8	322,4
վորից՝ բամբակ	12,2	35,9	294,3
3. Այլ մշակույթներ	17,3	57,1	330,1
վորից՝ կարտոֆիլ	8,7	19,7	226,4
Ընդամենը	321,7	448,2	139,3

Այն հանգամանքը, վոր հնգամյակի սկզբում ցանքսերը բռնում էին վարելահողի 55⁰/₀-ն, իսկ վերջում 68⁰/₀, արդեն պարզ կերպով ասում է, վոր մեր ցանքաաշրջանառութիւնը պետք է ինտենսիվանա. մեր հողասակավ պայմաններում սա առավել ևս անհրաժեշտ է:

Մյուս կողմից նկատում ենք, վոր ընդարձակման առանձնապես ուժեղ թափ պետք է ունենան տեխնիկական-հումքային (բամբակ, ծխախոտ, ձիթաբույսեր, շաքարի ճակնդեղի նոր կուլտուրան) և «այլ» կուլտուրաների (կարտոֆիլ, բոստան-բանջարանոց, ցանովի խոտ, կերի ճակնդեղի նոր կուլտուրան) ցանքսերը, վորոնք աշխատապահանջ ու լեկամտաբեր լինելով, նույնպես ինտենսիվ են դարձնում հողագործութիւնը:

Յանքսերի հարաբերական տեղաշարժման (ըստ տեսակարար կշռի) ցուցանիշները հետևյալներն են— $\% \%$ -ով առ զումար. —

	1927 թ.	1932 թ.
Հացաբույսեր	89,3	75,0
Տեխնիկական-հումք.	5,3	12,2
Այլ կուլտուրաներ	5,4	12,8
<hr/>		
Ընդամենը	100,0	100,0

Ուրեմն, չկասեցնելով հացահատիկացանքսի բացարձակ աճումը, հնգամյակը առաջնություն է տալիս հումքային ու բարձր լեկամտաբեր կուլտուրաների ընդարձակմանը և կերի բաղալի ու ժեղացմանը, հատկացնելով վերջիններիս ցանքսերի ընդհանուր հավելման մոտ 60 $\%$ -ը:

Դրանով հողագործության ինտենսիվ հատվածն ընդարձակվելու յե 180 $\%$ -ով, մինչդեռ եքստենսիվ հատվածը միայն 17 $\%$ -ով:

Նկատի ունենալով կերի միջոցների քանակը, արոտների ոգտագործման հնարավորությունները, հնգամյա պլանը նախատեսում է անասունների հոտի հնարավոր այսպիսի աճում՝

(Հազար գլուխ)	1927 թ.	1932 թ.	32 է. % առ 27 թ.
1. Ձիեր	31,5	41,9	133,0
2. Խոզեր յեղջուրով. անասուն.	846,1	1.070,5	126,5
3. Մանր » »	1.806,6	1.923,8	119,7
4. Խոզեր	24,2	35,8	147,9
5. Այլ անասուններ	28,9	26,9	112,9
Ընդամենը (վերածած հասուն խոզեր յեղջ. անասունների) .	779,8	995,0	127,6

Բացի ձիերից, վորոնց քանակը բավականին պակաս է նախապատերազմյա՝ ից և հատուկ նըշանակութուն ունենալով՝ անհրաժեշտ եր համեմատաբար ուժեղ աճում նախատեսել, մյուս անասունների նկատմամբ հնգամյա պլանը չենթադրում է գերազանցապես արդյունավետ՝ կաթնատու և մսացու անասունների թվի աճում: Բանող անասունների կարիքը նշանավոր չափով լրացվելու չէ մեքենայացումով՝ տրակտորներով:

Բեռնատարությունը յեվ անասունների արդյունավետությունը, Արտադրողականության խընդիրը գյուղատնտեսության մեջ պակաս կարևոր չէ, քան արդյունաբերության մեջ: Յեթե արտադրության ծավալման խնդրում մենք հանդիպում ենք խոզեր դժվարությունների՝ նոր հո-

դային ֆոնդեր մշակելի դարձնելու ջրաշինարարութեան, կերի բազան լայնացնելու, անասունների քանակն ավելացնելու և դրանց հետ կապված զգալի կապիտալաներդրումների անհրաժեշտութեան ուղղութեամբ, ապա նույն նպատակին հասնելու, մյուս կարգի ավելի մատչելի ու լայն հնարավորութիւններն ըստ հարկի ամենեկին դեռ չեն ոգտագործված: Դրանք են բերքատուութեան և արդյունավետութեան բարձրացման միջոցները:

Մեր դյուղատնտեսութեան լեկամտաբերութեան մակարդակը դեռ շատ ցածր է թե՛ սոսիալական լեկրները և թե՛ մեզնում լեղած հնարավորութիւնների համեմատութեամբ 2—5 անգամ: Ասել է, բեքասվոթյան յեվ արդյունավետութեան բարձր այդ աստիճանին հասնելով, միևնույն հողի տարածութեան ու անասունների քանակից, կարելի լիւր աշխատից կրկնապատիկից մինչև հնգապատիկ չափով ավելի արտադրանք ունենալ:

Ահա ինչու հնգամյակում կենտրոնացվելու լե ուշադրութիւնն այս կարգի խնդիրների ու ձեռնարկումների վրա: Միջին բերքատուութեան բարձրացումը հնգամյակի վերջին նախատեսվում է հետևյալ տոկոսներով՝ հացահատիկը 28, (աշնան ցորեն 30, գարնան ցորեն 31, գարնան գարի 30), բամբակը 38, կտավատը 15,

կարտոֆիլը, բանջարանոց-բոստանները, յոնջան
20-ական, պտղատու այգիները 53 և խաղողի
այգիները 70 տոկոսով:

Այս նախագծման իրագործումը հնարավոր
ե հեռեկալ միջոցների կիրառումով՝ մշակութային
տեխնիկայի կատարելագործում, սերմի գտում ու
տեսակավորում, պարարտացում, շարքացան, աշ-
նան հերկ, ցանքսաշրջանառութչան կանոնավոր-
ում, ջրելու ուսցիոնալացում, պայքար միասա-
տունների դեմ: Կասկած չկա, վոր բերքատվու-
թչան հնարավորութչուններն անսպառ են, սա-
կաչն այս հնգամյակի նախատեսումներն զգուշ
են, քանի վոր նշված միջոցները մեր պայման-
ներում հարկ չեղածի չափ են ուսումնասիրված
ու փորձված, ուստի անկարելի յե դրական ճըշ-
տութչամը հաշվի առնել նրանցից սպասվող ար-
դյունքները: Ուրեմն, ներկա հնգամյակն այս
ասպարիզում ըստ ելութչան հանդիսանալու յե
մի փորձաշրջան, վորից հետո ստացված ար-
դյունքներն ու կուտակված փորձը լայն կիրա-
ռութչուն պիտի ունենան մեր հետագա աշխա-
տանքների ընթացքում:

Նույնը կարելի յե ասել նաև անասնապա-
հութչան արդյունավետութչան մասին: Նշանա-
վոր մասում սպառողական բնույթ կրելով, ա-
նասնապահութչունը դեռ հեռու յե անտեսու-

թյունը վարելու այն կուլտուրական ձևերից, վորոնց գործադրումը նույնիսկ չեղած միջոցների առկայութեամբ կարող եր բազմապատկել այս ճյուղից ստացված յեկամուտը: Ահա այս ձևերի մասսայականացման վրա հենվելով, հընգամյա պլանով յենթադրվում ե բարձրացնել անասնապահութեան արդյունավետութեան ըստ հետևյալ ցուցանիշների (միջին հաշվով)՝ մացվի քաշը—15 տոկոս, կթի նորման—30 տոկոս, բրդի ստացման նորման—20 տոկոս:

Գլխավոր միջոցներն են՝ անասունների ցեղի ազնվացումը, անասնապահութեան սպեցիալիզացիան—մսացու, կաթնատու, բրդատու թեքումները, (վորով հնարավոր կլինի տվյալ թեքման արդյունավետութեանը զարգացնել մաքսիմալ չափով), անասունների ռացիոնալ խնամելը, պահելն ու կերակրելը:

Առանձին ուշադրութեան պետք ե դարձնել վերջին հանգամանքի վրա. Հայաստանում, չնայած կերի ռեսուրսների զգալի բացարձակ աճումը, հնգամյակի վերջում, մի գլուխ խոշոր անասունի համար վերածած կերի ռալյայական միավորների քանակն ավելանալու յե միայն 6—7 կամ առավել 10 տոկոս. սակայն փորձերը ցույց են տալիս, վոր աննդի միկնուլն քանակով, բայց կերի տեսակների հաշուղ ու ռացիոնալ ըն-

տրութեամբ կաթնատվութիւնն ու մսագոյացումը կարող ե նույնիսկ կրկնապատկել. հարկավոր և միայն ավելացնել կերի հյութալի և խտացրած սեսակաների մասն իհաշիվ ծավալային տեսակների մասի: Իսկ ցանովի խոտի, հատիկային ֆուրաժի, քուսպի և կերի արմատապալարապտուղների բազայի ընդարձակումն այդ հնարավորութիւնը պետք ե տա մեզ:

Նմանապես բարձրացվելու յե նաև կենդանաբուծութեան յերկրորդական ճյուղերի՝ թրուչնապահութեան՝ մեղվաբուծութեան և շերամապահութեան արդյունավետութիւնը համապատասխան ձեռնարկումներով:

Ինքքատվութեան ու արդյունավետութեան բարձրացման համար վերը թված բոլոր ձեռնարկութիւնները բնութից յերևում ե, վոր նրանք պահանջում են վոչ այնքան նուլթական միջոցներ, վորքան խորացրած ու ծավալուն փորձացուցադրական աշխատանք և ազրոկուլտուր պրոպագանդա, վորոնք մասսայականապես ու կազմակերպվածորեն տարվելով ի վիճակի պիտի լինեն հեղաշրջելու մեր գյուղատնտեսութեան տեխնիկան ու կուլտուրան:

Արտադրանք: Գյուղատնտեսութեան արտադրանքի աճումն արդեն արտացոլում ե ամբողջ հնգամյա պլանով նախատեսված տեխնիկատն-

տեսական շինարարութեան արդյունարար հետեանքները:

Ցանքսերի տարածութեան ընդարձակման ու վերադասավորման և բերքտալութեան բարձրացման հետեանքով բուսաբուծութեան (հողագործութեան ընդհանուր արտադրանքի արժեքը հետևյալ թվերով ե արտահայտվում (26—27 թ. անփոփոխ գներով ըստ արտադրողի, միլլիոն ռուբլիներով):

	1927 թ.	1932 թ.	32 թ. % առ 27 թ.		
1. Հացարույսեր	(26,2)	27,3	41,8	(159,8)	153,1
2. Տեխնիկակ. մշակույթ.	(4,1)	3,6	15,4	(375,7)	430,3
3. Այլ դաշտ. մշակույթ.	(6,2)	5,3	17,5	(280,7)	329,3
4. Ոոտ (քնական ու ցանովի)	(6,3)	5,9	10,7	(170,7)	180,4
5. Այգեգործութ. (պաղատու և խաղողի)	(9,8)	8,1	15,7	(159,5)	194,4
Ընդամենը	(52,6)	50,2	101,1	(191,9)	201,4

ՄԱՆՈՒՅՈՒԹ. փակագծերի մեջ առնված թվերը վերաբերում են փաստացի բերքին, իսկ մյուսներն՝ արտադրանքին ըստ միջին բերքի պայմանների:

Ի՞նչ են ասում այս թվերը:

Նախ, վոր վերը թված մի շարք միջոցների շնորհիվ հաջողվելու չե հնգամյակի վերջում հողագործութեան ընդհանուր արտադրանքը կրկնապատկել: Դրա հետ միասին առանձապես զարկ ե տրվում հումուլթի բազալի ուժեղացմանը քառապատիկ չափով, վորը մեր անելիքների առանցքային նպատակն ե կազմում: Մրանով ապահովվում ե արդյունաբերութեան կողմից հողագործութեան առաջադրած պահանջը. բամբակի արտադրանքի մաքսիմալ ծավալումը, շաքարի ճակընդեղի մշակութեան զարգացումը, խաղողագործութեան լիովին վերականգնումը և այլ մթերքների ընդգրկումը արդյունաբերական վերամշակութեամբ (կարտոֆիլ, պտուղներ և այլն), այնպես են ազդակելու հողագործութեան այս հատվածը, վոր նա բարձրացնելու չե իր տեսակարար կշիռը 29 տոկոսից մինչև 39 տոկ. իսկ մասնավորապես տեխնիկական մշակութեան խմբակը 7,2 տոկոսից մինչև 15,2 տոկ.:

Ընդլայնվում ե կերի բազան՝ ցանովի խոտով ու արմատապտլարապտուղներով և արագ տեմպով մեծանում ե մյուս ինտենսիվ կուլտուրաների արտադրանքի չափը (բոստան, բանջարեղեն):

Չնայած, վոր այս բոլորը կատարվում ե

ինաշիվ հացահատիկի արտադրանքի տեսակարար կշռի անկման (54,4 տոկոս, իջնում է 41,3 տոկոսի), այնուամենայնիվ սա ևս բացարձակորեն ավելանալու յե կիսով չսփ, վորով ներմուծելիք հացի պահանջը վորոշ չսփով կպակասի, այսինքն, նվազելու յե հացաֆուրածային հաշվեկշռի դեֆիցիտը:

Խիստ հետաքրքրական է նկատել, վոր յեթե դաշտամշակության ամբողջ արտադրանքը բաժանենք վարելահողի վրա, ապա մի հեկտարին 27 թ. կստանանք 64 ու, յեկամուտ, իսկ 32 թ.՝ 120 ու., այսինքն համեմատական յեկամտարեությունն աճելու յե շուրջ 87 տոկոսով:

Սա հետևանք է մի կողմից՝ բերքատվության բարձրացման, մյուս կողմից՝ յեկամտարեմշակույթների ցանքսի ավելի ուժեղ ընդարձակման և յերրորդ կողմից՝ վարելահողի ավելի ինտենսիվ ոգտադործման: Սրանք դաշտամշակության ինտենսիվացման ամենացայտուն ցուցանիշներն են:

Ահա այն գլխավոր ու դրական տեղաշարժումները, վորոնք կատարվելու յեն հողագործական անտեսության ու նրա արտադրանքի կազմավածքի մեջ:

Այժմ դիտենք կենդանաբուծության արտադրանքի արժեքը:

	1927թ.	1932թ.	32 թ. 0/0 0/0 առ 27 թ.
1. Անասնապահութիւն	24,5	44,2	180,4
2. Թռչնապահութիւն	3,5	7,4	208,7
3. Մեղվաբուծութիւն	0,5	1,4	306,4
4. Շերամապահութիւն	0,2	0,6	299,4
Ընդամենը	28,7	58,6	186,9

Ինչպես տեսնում ենք, կենդանաբուծութիւնն հիմնական ճյուղն անասնապահութիւնն է, վորից ստացված արտադրանքի արժեքը կազմում է ընդհանուրի $\frac{2}{5}$ -ից ավելին (27 թ. 85,4 տոկ., իսկ 32 թ. 82,5 տոկոս): Ի՞նչ տեղում մենք արդեն ասել ենք, թե ինչ ուղղութիւնը է զարգանալու անասնապահական տնտեսութիւնը Հայաստանում: Ավելորդ չի լինի մի անգամ ևս շեշտել, վոր մեր անասնապահութիւնն ունի փայլուն հեռանկարներ, չեթե միայն կուլիկաւիւտացման ու կոտլերացման միջոցով նա վճռականապես անցնի ինդուստրացման ուղիների վրա, համախմբվելով արտադրական վիւժոցների շուրջը (պանրա-լուղագործական արտեւներ, գործարաններ և այլն): Նույնիսկ Արևմտյան Յեւրոպայում (Գանիա, Շվեյցարիա), մանր-կապիտալիստական պայմաններում զարգացող անասնապահութիւնը կոնարոյ միութիւնների հաջող գործու-

նեյության փորձով մի շարք փայլուն ապացույց-
ներ և տալիս մեզ այս իմաստով:

Չարմանալի չե ուրեմն, վոր այսպիսի դրույ-
թով հնգամյա պլանը նախագծում և խոշոր հա-
սուն տնաստանի վերածած մի գլխի միջին լեկա-
մասերու թյունը 31,4 սուբյուց բարձրացնել
44,5 սուբյուց, այսինքն 41,6 տոկոսով:

Վոչ պակաս ուշադրության արժանի լին
նաև կենդանաբուծության այսպես կոչված «չեր-
կորդոտիան» ճյուղերը՝ թռչնապահությունը, մեղ-
վարուծությունը և շերամապահությունը: Հողա-
սակավության պայմաններու աչս «թնթև» գյու-
ղասնտեսության քաջակերուցն զգալի չափով
կարող և լրացնել գյուղացու տնտեսության աղ-
քատիկ բյուջեյի լեկամալին մասը, մանավանդ
վոր նրանց պարզացման պայմանները ևս խիստ
նպաստավոր են՝ թե բնական տվյալների և թե
հումուսի և շուկայական մթերքների պահանջի
տեսակետից: Ուստի, հնգամյակը նախատեսում
և այդ ճյուղերի վորակալին բարձրացում և ար-
տադրանքի կրկնապատիկ ու լեռնապատիկ ա-
ճում:

Այսպիսով, կենդանաբուծության ու հողագոր-
ծության համապատասխան ճյուղերի զարգաց-
մամբ արագորեն աճելու չե վոչ միայն մեր հու-
մությակին, այլ նաև սննդա-մթերային Ֆոնդը:

Միքանի խոսք անտառային անտեսութեան մասին: Հայաստանը համարվում է անտառազուրկ յերկիր (ընդամենը կա 362 հազար հեկտ. կամ ընդհանուր տերրիտորիայի 12 տոկոսը), այդ իսկ պատճառով մենք առանձին խնամքով պիտի վերաբերվենք դեպի չեղած անտառային ֆոնդը, վորի դրահան ազդեցութիւնը յերկրի կլիմայի ու ջրային հարստութեան վրա չափազանց մեծ է:

Շատ կարևոր է անտառների շահագործումը դնել ռացիոնալ հիմքերի վրա, գլխավորապես ուղադրութիւն դարձնելով անտառանյութերի շինարարական և արդյունաբերական տեսակների վրա և ստեղծելով կանոնավոր շրջանառութիւն: Թե այս ուղղութեամբ և թե անտառային շինարարութեան վերաբերյալ (ճանապարհներ, նոր ծառատունկեր կտրածների փոխարեն, պահպանութեան միջոցներ և այլն) ևս հնգամյա պլանով նախատեսվում են վորոշ աշխատանքներ:

Ամփոփելով ըրտրը գյուղատնտեսութեան ընդհանուր արտադրանքի մասին կատանանք հետևյալ արժեքային ընդգումարումները: (Միլ. ռուբլի 26/27 թ. գնելով):

	Քաղաքական		32 Ք. 0/0/0		0/0/0 առ զուամար	
	1927	1932	Առ 27 Ք.	27 Ք.	32 Ք.	
1. Հողագործութիւն	50,2 (52,6)	101,1	201,4 (191,9)	61,6 (62,7)	64,2	
2. Կենդանաբուծութիւն	28,7	53,6	186,8	35,2 (34,2)	34,0	
3. Անտառաբուծութ. ձրկ- նորութ. և վորսորդութ.	2,6	2,9	108,8	3,2 (3,1)	1,8	
Ընդամենը	81,5 (83,9)	157,6	193,4 (187,6)	100,0	100,0	
Վարեց՝	19,3		317,6	23,7		
Ապրանքային մասան	(25,5)	61,3	(240,4)	(30,4)	38,9	

Այստեղ ևս փակագծերում բերված թվերը վերաբերում են փաստացի բերքին, իսկ մյուսները՝ միջին բերքատվութիւնն ղեպքի պայմանական բերքին:

Այսպիսով, առավելագուցն աճում ունենալու յե հողագործութիւնն արտադրանքը և ապա կենդանաբուծութիւնը: Ամբողջ գյուղատնտեսութիւնն ընդհանուր արտադրանքը գրեթե կրկնապատկվելու յե, կամ ավելի ճիշտ աճելու յե 93,4 (87,6) տոկոսով: Միաժամանակ, ինչպես իր տեղում ցույց ենք տվել, բարձրանալու յե տեխնիկական-հումուլթային և ապրանքային մասի տեսակարար կշիռն ընդհանուր արտադրանքի մեջ:

Ապրանքային մասսայի աճումն իր թափով առաջ է անցնում ընդհանուր արտադրանքի աճման տեմպից, վորի հետևանքով վերջինիս ապրանքայնությունը 23,7 (30,4) տոկոսից հասնելու լե 38,9 տոկոսի:

Գյուղական բնակչության շնչահասուլթի նորմայի շարժումը հետևյալ կերպ կարտահայտվի—(ուղբլիններով 1 շնչին):

	27 թ.	32 թ.	32 թ. %/0 Ա. 27 թ.
Ընդհանուր արտադրանք	(116,5) 113,3	182,5	(156,5) 161,0
Ապրանքային մասսա	(35,4) 26,8	71,0	(200,2) 264,7

Ուրեմն, մի շնչին հասնող ընդհանուր արտադրանքի արժեքը բարձրանալու լե ավելի քան կիսով չափ, իսկ ապրանքային մասսայի շնչահասուլթը ավելի քան կրկնապատկվելու լե:

Այսպիսով, հնգամյա պլանը հաջողաբար լուծում է թե արտադրության և թե գյուղբնակչության բարեկեցության մակարդակի բարձրացման խնդիրը:

6 ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐԸ

Ինքնըստինքյան հասկանալի լե, վոր հնգամյակում նախատեսված գյուղատնտեսության վերակառուցման այս հսկայական աշխատանքների պլանի իրագործումը պահանջում է խոշոր նյութական միջոցներ:

Գյուղատնտեսության մեջ հնգամյակի ընթացքում հիմնական կապիտալների դրումարներն արտահայտվում են հետևյալ թվերով, առանց ընթացիկ կարճատև վաչկավորման

	Միլ. ուրբ.	% առ գումար
Բուսաբուծություն	13,9	15,4
Կենդանաբուծություն	16,9	18,7
Այլ ներդրումներ	27,3	30,2
Ջրը. տնտեսություն	32,3	35,7
Ընդամենը	90,4	100,0

Առանձնապես թվենք գլխավոր խոշոր ներդրումները. բուսաբուծությունից՝ դաշտամշակության մեջ—2,2 մ. ո., ծխախոտամշակության—1,3, խաղող. և գինեգործության 4,0, պտղաբուծության ու բանջարաբուծության—0,8, պարարտացում 5,5 մ. ո.:

Կենդանաբուծությունից՝ խոշոր լեղջ. անասնապահության —8,2 մ. ո. բանող անասուն—5,4, վոչխարաբուծության—1,2, շերամապահության—0,7 մ. ո.:

Այլ ներդրումներից՝ տարաբնակեցման ու գաղթեցման—5,7 մ. ո., մեքենայացման—5,0, հողաշինարարության—4,8, խորհրդային տնտեսությունների մոտ 9,1, փորձնական գործի—2,4, մ. ո.։ Առանձին ճյուղերի հաշվին գյուղա-

տնտեսութեան ինդուստրացմանը հասկացվելիք գումարը հասնելու յե 9,5 միլ. ուրբու:

Ջրային տնտեսութեան գծով ծախսվելիք գումարների խոշորագույն մասը—18,3 միլ. ուրբ-
լին գնալու յե Ղոերի (առապարների) վտոգ-
ման աշխատանքների վրա. Բացի 6,1 միլ. ուր.
մանը աշխատանքներից մնացած գումարները
ներդրվում են Փ. Սարգսրաբադի ջրանցքի և
Այդր-լճի ջրհանի (արդեն ավարտված է) ու վո-
տոգման սխտեմի կառուցումն ավարտելու հա-
մար (2,1 մ. ու.) և Արագայանի, Զանգիբա-
սար—Սե. ջրի և Մեծ Սարգսրաբադի հողերի մե-
լիորացիան (չորացում ու վուռուցումն) սկսելու
համար (5,8 մ. ու.):

Թե վորքան մեծ նշանակութուն է տրվում
Ջրաշինարարական աշխատանքներին, կարելի յե
յեզրակացնել նրանից, վոր ալդ ուղղութեամբ
ներդրվող գումարները կազմում են ընդհանուրի
35,7⁰/₀, կամ $\frac{1}{3}$ ել ավելի: Մնացած ներդրում-
ները ևս չնչին բացառութեամբ գնալու յեն հան-
րայնացված սեկտորի՝ խորհրդային, կուլեկտիվ
տնտեսութեանների, կոոպերացիայի ու պետա-
կան այլ ձեռնարկումների գծով:

Ուրեմն, հեռանկարային հնգամյակում գյու-
ղատնտեսութեան մեջ կատարվելիք հիմնական
ներդրումները հաշված են շուրջ 90 միլ. ուրբի,

մինչդեռ նախորդ հնգամյակում Հայաստանի ամբողջ ժողովրդական տնտեսութեան մեջ ներդրված կապիտալների գումարը այդ չափ ել չի յեղել, իսկ մասնավորապես գյուղատնտեսութեան կապիտալներըրումները կազմել են միայն շուրջ 15 միլ. ռուբլի, ասել է, նախորդ հնգամյակի դիմաց այժմյան ներդրումների չափը լինելու չե 6 անգամ ավելի:

Այս համեմատությունները ցայառուն կերպով պատկերացնում են առաջիկայի կապիտալ աշխատանքների հսկայական մասշտաբն ու ծավալը:

Խիստ հետաքրքրական է իմանալ, վոր այս պատկանելի գումարները մեծ մասամբ ներդրվելու լեն հանրայնացված միջոցներից, այն է 81,5 միլ. ռուբլի, կամ 90,2 տոկոսը:

Ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների կապիտալաներգրումները բաշխվում են հետևյալ կերպ:

	Միլ. ռ.	% առ գումար
1. Պետական բյուջե	42,2	46,7
2. Տեղական բյուջե	0,8	0,9
3. Յերկարատև վարկ	32,8	36,3
3. Կարճատև վարկ	3,2	3,5
5. Կոտակերաց. և գյուղատնտ. ձեռնարկությունների սեփական միջոցներ	2,5	2,8
6. Գյուղ. բնակչութեան	8,9	9,8
Ընդամենը	90,4	100,0

Այստեղից դժվար չե լեզրակացնել, թե ինչ-
պիսի նյութական ոժանդակությունն ե ցուց տա-
լիս պետութիւնը՝ գլուղատնտեսութեան վերելքն
ու վերակառուցումն արագացնելու համար: Միայն
այսպիսի հուժկու լծակով կարելի կլինի ապա-
հովել խորհրդային պետութեան գործոն ներազ-
դումը գլուղատնտեսութեան վրա և այն վիթ-
խարի նպատակադրույթների կենսագործումը,
վորոնք համարձակութեամբ ու վճռակամութեամբ
առաջադրված են հնգամյա պլանով:

Ճիշտ է, պլանի ֆինանսական կողմը բա-
վական լարված պիտի թվա, սակայն մեր առաջ
ծառայած կարևորագույն խնդիրները հրամայո-
ղաբար պահանջում են մոբիլիզացիայի լենթար-
կել բոլոր ուժերն ու կարողութիւնները նրանց
լիակատար լուծման համար:

* * *

Ահա գլուղատնտեսութեան հնգամյա հեռա-
նկարային պլանի գլխավոր մոմենտները:

Մենք տեսնում ենք, վեր բոլոր նախագծում-
ները համապատասխանում են այն հիմնական
դրույթներին, վորոնք ուղենշված են այս ճշուղի
զարգացման համար՝ կոմմունիստական կուսակ-
ցութեան և խորհրդային իշխանութեան կողմից:

Հնգամյակի առաջին փուլն անցել է արդեն:

Այժմ մենք հնարավորութիւն ունենք առաջին փորձերի հիման վրա վերանայելու միջանի նախատեսումներ: Դրանց թվում կարևոր է հիշատակել ռեկոնստրուկտիվ ձեռնարկումների (Չրաշինարարութիւն, մեքենայացում, ինդուստրիացում) շրջանակների ընդարձակումը և հանրայնացման պրոցեսսների (խորհրդ. տնտեսութիւնների շինարարութիւն, կոլլեկտիվացում) ուժեղացումն ավելի մեծ մասշտաբով, քան այդ նախատեսված էր հնգամյա պլանի առաջին վարիանտով:

Այսպես որինակ, Չրային տնտեսութեան մեջ կատարվելիք հիմնական ներդրումների գումարը 32,3 միլ. ռուբլուց հասցված է 43,6 միլ. ռուբլու և դրա հետևանքով Չրովի հողերի աճումը 46.4 հազ. հեկտարի փոխարեն սահմանված է 60,5 հազ. հեկտ., վորից միայն բամբակի համար 29,9 հազ. հեկտ.:

Խորհրդային տնտեսութիւնների պլանը հիմնովին վերակազմվում է նրանց թիվն ու տարածութիւնն ավելացնելու և տերրիտորիալ տեղավորման տեսակետից:

Նույնը կատարվում է նաև կոլլեկտիվացման պլանի նկատմամբ: Նոր յենթադրութեամբ նախկին հնգամյա պլանը պիտի իրագործվի $2\frac{1}{2}$ տարվա ընթացքում, իսկ հնգամյակի վերջում

պիտի կողեկտիվացման յենթարկել ամբողջ գյուղացիական տնտեսություններին վոչ թե 17,20%, ալ մոտ 40% ը:

Մեքենայացման պլանը միանգամայն ձևափոխվում է թե միջոցների ներածման բացարձակ չափով ու թե կազմակերպչական ձևերի և աշխատանքների սխտեմի բովանդակությամբ: Ըստ այնմ, այդ նպատակի համար հատկացվելիք գումարները կրկնապատկվելու յեն, սկզբնական յենթադրության համեմատությամբ:

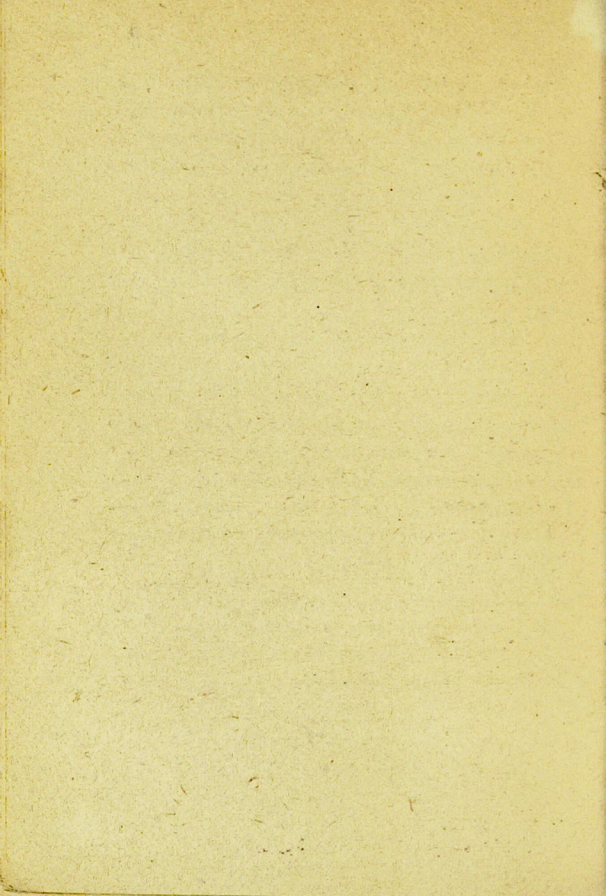
Այս բոլորը գալիս են ասելու, վոր մենք ամբողջովին դեռ հաշվի չեյինք առել հեղափոխական այն ունակությունները, թափն ու հնարավորությունները, վորոնք կարելի չե ու պիտի դրսևորել գյուղատնտեսության ասպարիզում, նրա ռեկոնստրուկտիվ շրջանում:

Կյանքը մեզ ստիպում է ավելի արագացնել գյուղի սոցիալիստական վերակառուցումը լիովին գնահատելով հսկայական նշանակութուն ունեցող այս գործոնները, վորոնք մեր անփորձության չափավորության հետևանքով թերազնահատվել եյին պլան կազմելու սկզբնական աշխատանքների ընթացքում:

Սրա հետ միասին անհրաժեշտ է վճռակա՛նապես դեն նետել աշխատանքի դանդաղաշարժ, պահպանողական հին անպետք ձևերը և նոր մե-

Թողնե՛ր կիրառելով, ստեղծագործական ունակութիւններ լիակատար հայտնաբերումով վուկտորութեամբ իրագործել գլուղատնտեսութեան սոցիալիստական վերակառուցման հնգամյա պլանը: Հենվելով գլուղի աշխատավոր մասսաների, մասնավորապես չքավորութեան աճող ինքնագործունեութեան վրա, պիտի ել ավելի ամբացնել նրա դաշինքը քաղաքի պրոլետարիատի հետ:

Յերկրի ինդուստրացման ընդհանուր շահերը պահանջում են անհրաժեշտ հավասարակշռութիւն պահպանել գլուղատնտեսութեան և արագորեն աճող արդյունաբերութեան միջև: Զպետք է մոռանալ, Վոր նրանք գտնվում են ուղղակի կապակցութեան մեջ, վերոնց խզումը կամ խախտումը հիվանդագին կերպով կանդրադառնա համայն ժողովրդական տնտեսութեան ընդհանուր վերելքի վրա:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

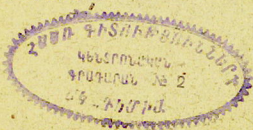
ԾՂ

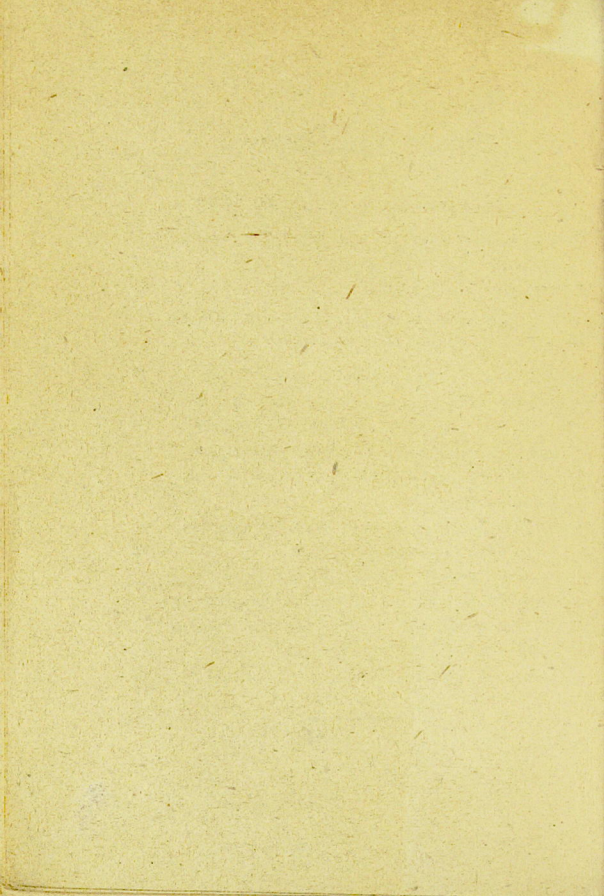
| Գյուղատնտեսությունը միջին 1928 թ.

1. Նախապատերազմյան դրությունը և հետագա անկումը	3
2. «Վերականգնման շրջան»	10

|| Գյուղատնտեսության 1928/29—32/33 հնգամյա հեռանկարները

1. Հնգամյա պլանի հիմնական դրույթները	17
2. Տերրիտորիայի կազմակերպումը (շրջանացում, մելիորացիա, հողաշինարարություն)	21
3. Հանրախնայման պրոցեսները (խորհրդային տնտեսություններ, կոլեկտիվիզացիա, գյուղ-կոոպերացիա)	
4. Մեքենայացում, ինդուստրիացում և ապրուստավոր ձեռնարկումները	40
5. Արտադրության ելեմենտները (ցանքերի տարածությունն ու անասունների քանակը, բերքատվությունն ու անասունների արդյունավետությունը, Արտադրանքը)	51
6. Հիմնական ներդրումները	66

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0038797

3835

ԳԻՆԸ 20 ԿՈՊ. ՄԱՍ. (2³/₄ մս.)

Գր. Տարցյան

Пятилетний план сельского хозяйства ССРА

Госиздат ССР Армении
Эривань—1930